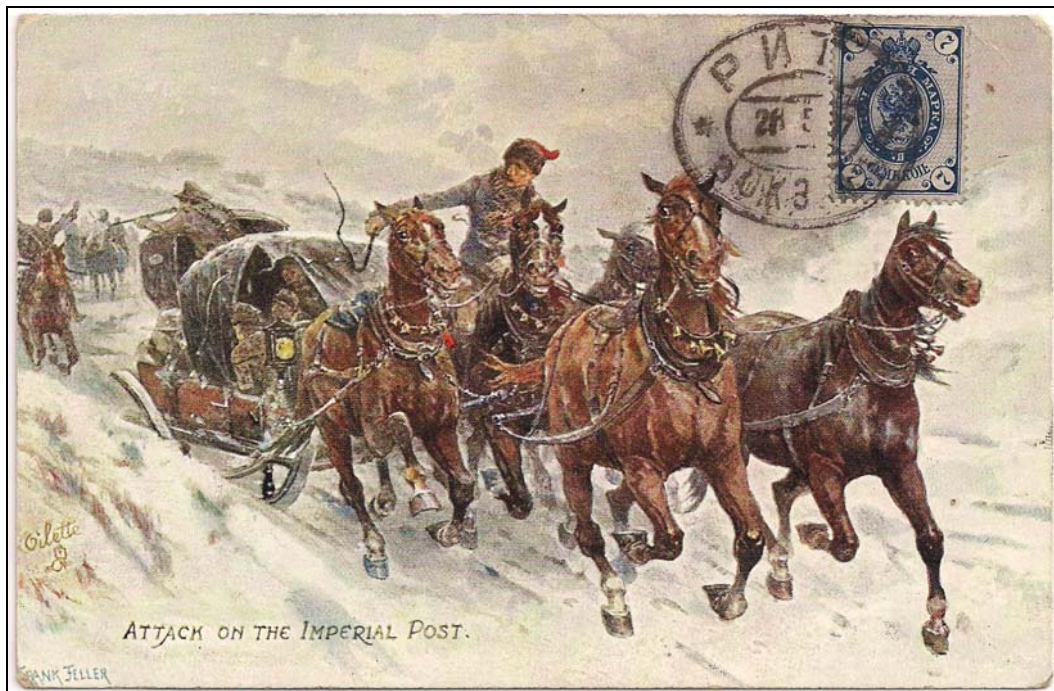

Filatelistengroep

HET BALTISCHE GEBIED

Filatelistengroep 'Het Baltische Gebied'

Opgericht op 9 oktober 1982.

Lidmaatschap

Minimaal € 20,00 per jaar.

Voorzitter

R.W. van Wijnen
Karthuizerstraat 31
6824 KA Arnhem
tel. (026) 351 34 84
marsruts@planet.nl

Penningmeester/Secretaris ledenadministratie

H.W.A. Pijpers
Nederlandlaan 42
2711 JA Zoetermeer
tel. 06 5317 1208
hans.pijpers@hccnet.nl

Opmaak/redactie 'Het Baltische Gebied'

J. Kaptein
Reigerskamp 705
3607 JP Maarssen
tel. (0346) 57 44 18
jan@jkaptein.nl

Erelid

A.C. de Bruin
Ten Passeweg 10A
8084 AN 't Harde
tel. (0525) 65 31 24

Beheerder bibliotheek

O. Petri
Brugakker 3640
3704 LP Zeist
(030)-6950735
olav.petri@planet.nl

Gironummer:
3243251 t.n.v.

"Het Baltische Gebied"
te Zoetermeer

IBAN: NL95INGB0003243251
BIC: INGBNL2A

HBG op Internet

www.hetbaltischegebied.nl

INHOUDSOPGAVE

- 2 **Beste mensen...**
Ruud van Wijnen
- 3 **Verslag 61^e bijeenkomst 22 september 2012**
Olav Petri
- 4 **Spoorpost in Litouwen: aanvulling 2**
Jan Kaptein, Hans-Christoph von Lindeiner-Wildau
- 17 **400 Jaar universiteitsbibliotheek Vilnius**
Olav Petri
- 18 **Riga 1917, de vergeten brievenbus**
Olav Petri
- 24 **Bijpostkantoren van de stad Revel (Tallinn) vóór 1918**
Alexander Epstein
- 28 **Post door de achterdeur**
Sijtze Reurich
- 31 **Komjaunimo Tiesa : Komsomol Waarheid**
Jan Kaptein
- 32 **Kragmachines in het Baltische gebied 1**
Guus Franssen
- 40 **1917 De periode van de Voorlopige Regering in Lijfland**
Ruud van Wijnen
- 50 **Postwaardestukken uit de Sovjetperiode :
ansichtkaarten : aanvulling**
Jan Kaptein
- 52 **Terugkomen op**
Ruud van Wijnen
- 54 **Voor u gelezen**
Joop van Heeswijk, Jan Kaptein, Olav Petri, Ruud van Wijnen

Bijeenkomsten 2013: 23 maart 2013 21 september 2013 in Geldermalsen

Bij de voorplaat:

De kaart is 'bildseitig' gefrankeerd en heeft het stationsspoorstempel van Riga. Op de beeldzijde: 'Attack on the imperial post'. De kaart is verzonden naar Parijs.

BESTE MENSEN...

Ruud van Wijnen

In dit nummer veel aandacht voor de Eerste Wereldoorlog. Niet dat uw redactie vooraf een themanummer in gedachte had, wel omdat drie leden uit deze boeiende periode inspiratie putten. Twee pakkende titels trekken direct de aandacht: “De vergeten Brievenbus” door Olav Petri en “Post door de achterdeur” van de hand van Sijtze Reurich.

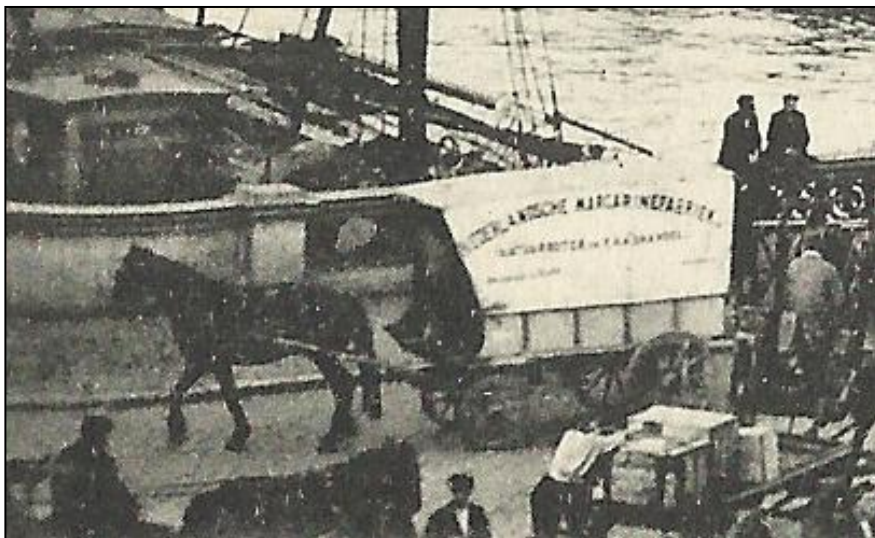
“Het pak van Sjaalman”, ik moest er gelijk aan denken toen Olav me vertelde hoe zijn verhaal tot stand is gekomen: een pakje niet afgestempelde briefkaarten uit 1917 op de kop tikken, ze ontcijferen en ontdekken dat het waarschijnlijk de laatste berichten uit het tsaristische Riga zijn voordat Duitse troepen de stad binnenmarcheren.

Ook Sijtze verkent, ook letterlijk, de randen van de Baltische filatelie en het menselijke vermogen om post te versturen in barre tijden.

Ruud van Wijnen probeert een beeld te schetsen van een weinig bekende periode in de Baltische postgeschiedenis, de maanden tussen de Februari- en Oktoberrevolutie in Rusland waarin de Voorlopige Regering trachtte te regeren (en er postzegels verschenen). Aan het einde van zijn artikel heeft hij het ook nog even over de Juliaanse en Gregoriaanse kalender, handig als je op zoek bent naar de juiste data.

Alexander Epstein eindigt zijn beschrijving van de bijpostkantoren in Revel juist vóór 1918.

Door de opmars van de Duitse troepen kwam ook in de latere Estse hoofdstad een einde aan het gebruik van de dagtekeningstempels ПЕБЕЛІВ met een 1, 2 of 3.

Ook over stempels gaat de bijdrage van Guus Franssen over de Kragmachines. Die werden in het gehele Russische rijk gebruikt, ook op een aantal grote postkantoren in de Baltische gouvernementen.. We besteedden er al eerder aandacht aan en in menige verzameling bevinden zich kaarten en brieven die ermee werden afgestempeld. In het eerste deel komen vooral de techneuten onder ons aan hun trekken en krijgen we, eindelijk, een idee hoe de stempelmachines er uit zagen en hoe ze werkten.

Schrijvers van artikelen delen graag hun kennis en gaan er, terecht, nooit van uit dat ze alles weten. Integendeel, ze hopen op reacties. Op bemoedigende kritieken, op aanvullingen en op antwoorden.

Jan Kaptein schrijft veel voor ons blad en kan gelukkig aanvullen: over de spoorpost in Litouwen en over de postwaardestukken uit de sovjetperiode. En soms, heel soms, heeft hij de “Tiesu” in pacht.....

Het schrijven van een artikel leidt soms tot vooraf ongedachte vragen. Zoals: wat staat er op de Rotterdamse huifkar op bladzijde 49 ? “We” horen het graag.

Veel leesplezier !

Olav Petri

Voorzitter Ruud opent de bijeenkomst en kan 15 leden welkom heten. Hij noemt de gebruikelijke afzeggingen, waarbij Thomas Löbbeling genoemd wordt als iemand die in de toekomst weer wel vaak uit Duitsland kan komen omdat zijn werk ik Kaboel achter de rug is.

Een lid, Holger Kaufhold, is geroyeerd wegens niet betalen van contributies. Via het internet kregen we 4 nieuwe leden, in het buitenland o.a. Finland. Maar helaas zijn twee trouwe leden overleden, de heren Schipper en Jongeling. Beiden worden herdacht. Ook de heer Göbel is overleden en wordt herdacht.

Hans Pijpers meldt dat het goed gaat met het geld, de volgende keer komt er een controle van de boeken. Geen verhoging van de abonnementen, we teren wat in, maar hebben daar nog geen last van. Olav meldt dat het Maandblad interesse heeft in artikelen over ons gebied. Hebben we bestaande stukken die aangepast of ingekort kunnen worden? Sijtze schreef leuk over moderne enveloppen.

Jan Kaptein en Olav nemen dit voor hun rekening. Uitgebreid spreken we over werving, beurzen. Dit jaar waren we in Loosdrecht, we besluiten in 2013 weer naar de Postex te gaan. Met toenemend enthousiasme komen we tot het besluit daar te exposeren, ons jubileum te vieren, de buitenlandse verenigingen uit te nodigen en zo. Hans en Ruud zullen de Postex en de verenigingen/expositie in de gaten houden. Er moet duidelijk eens goed overlegd worden. Schrijver dezes was een week later in Duitsland waar iemand zich spontaan al meldde met 2 exponaten, de heer Lukas. OEF jubileert dit jaar, ze verblijven in een hotel bij Beekbergen en hebben goede ervaringen.

De lezing, via hand-outs toegelicht, gaat over poststukken zo dicht mogelijk bij historische data verzonden. Dat is leuk!

Eerste en Tweede Wereldoorlog geven voldoende aanleiding om een laatste en een eerste brief te zoeken die

Afb. (collectie Jan Kaptein)

Naar aanleiding van de lezing heeft uw redacteur ook een in zijn 'modern' Litouwen gekeken. Hier een brief met het stempel van de laatste dag waarop de gemengde frankering was toegestaan (Sovjet en Litouws).

aansluit bij bijvoorbeeld een machtswisseling. Ik hoop zelf ooit een Russische enveloppe te vinden die op 25 oktober 1917 is verzonden. Schrijver dezes moest deze keer helaas vroeg weg. Dus geen lunch, geen veiling. Overigens bleek hij achteraf kavel 52 te hebben bemachtigd, dus het ging allemaal wel door.

Volgende bijeenkomsten:
23 maart 2013 en
21 september 2013.
in Geldermalsen

SPOORPOST IN LITOUWEN : AANVULLING 2

Jan Kaptein
Hans-Christoph von
Lindeiner

In deze aanvulling op de artikelenreeks –en de bijzondere uitgave HBG 56- wordt vooral aandacht geschonken aan het Memelgebied. We beginnen echter met een fraaie kaart, verzonden via spoorpostroute 4 in de tsaristische periode.

Tsaristische periode : de route van Vilnius naar Warschau

Het stempel op deze kaart (afb. 1) is niet echt bijzonder. Spoorpostroute 4 in deze periode was een hoofdlijn: Warschau – St Petersburg¹.

Het aardige van de kaart is de afbeelding en de boodschap. De afbeelding is een panorama van Vilnius en de boodschap maakt duidelijk dat de kaart ook in Vilnius op de post is gedaan. De schrijver meldt in het Pools: 'Serdeczny (=Hartelijk) szacunak (=geacht[e]) z (=uit) miasta (=stad) Wilna'.

Het schijnt grammaticaal niet helemaal juist te zijn. Het moet zijn: Serdeczny szacunek z miasta Wilno'.

In het stempel is aangegeven: **ВАРШАВА** (WARSHAWA, Warschau) 4 **С. П. БУРГЪ**, voluit **С. ПЕТЕРБУРГЪ** (S. PETERBURG, St Petersburg). Per 1-12-1903 gaat postwagon no. 3-4 op de lijn St Petersburg – Warschau rijden tegelijk gaat postwagon no. 5-6 naar de lijn Wilno – Werzbolovo.

Het ovale stempel **ВАРШАВА 4 С. П. БУРГЪ** komt vrij laat in gebruik. De vroegst gesignaleerde datum is pas 11-7-1911.

De kenletter van het stempel hier moet **Б** zijn, in gebruik tussen 27-8-1911 en 1-9-1912.

Pas 12-1-1912 is het ovale stempel met het routenummer 3 (St Petersburg 3 Warschau) te vinden.

Afb. 1a (83 %) (collectie Jan Kaptein)

Afb. 1b

¹ Zie voor een schematisch overzicht: HBG 2010 ; 56. – p. 10.

Tsaristische periode: Spoorpostroute 5-6

De datum van deze briefkaart is helaas niet duidelijk, maar het is een octagonaal stempel uit 1910 van spoorpost-route 6.

De kaart is geschreven in Wirballen, de Duitse naam voor ВЕРЖБОЛОВО (Werzbolovo, Litouws Virbalis), en werd verzonden naar Berlijn.

Per 1-12-1903 gaat postwagon no. 5 naar de lijn Wilno – Werzbolovo en lijn 6 is dan de aanduiding voor de andere richting.

Per 15-10-1910 was lijn 5 de aanduiding voor het traject St Petersburg – Werzbolovo en lijn 6 voor de andere richting. Dit stempel van lijn 6 met volgnummer 4 heeft als vroegste gerapporteerde datum 15-4-1894.

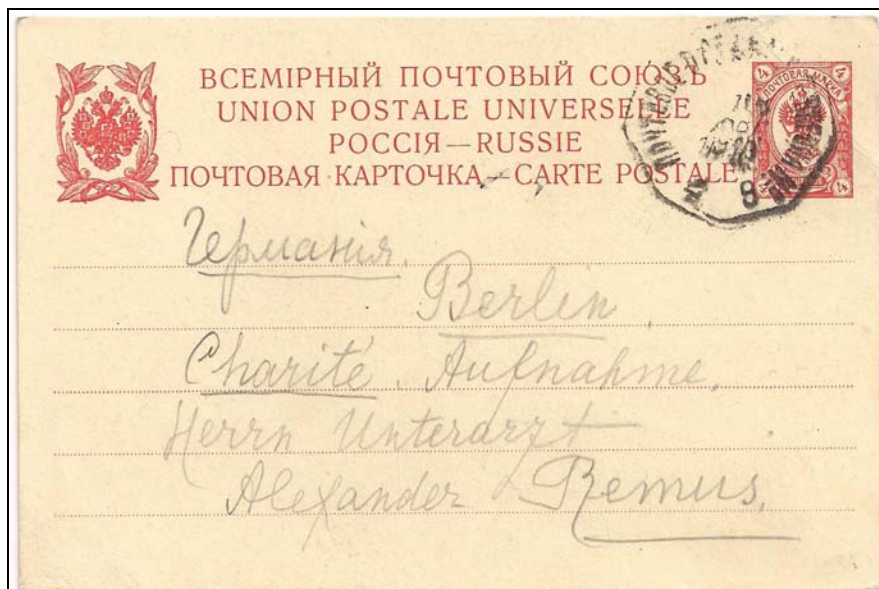
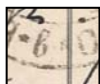

De kaart is vermoedelijk op het rijdende postkantoor gepost (het beginpunt van de lijn), kreeg het stempel van lijn 6 en dan direct met de Duitse post mee richting Berlijn.

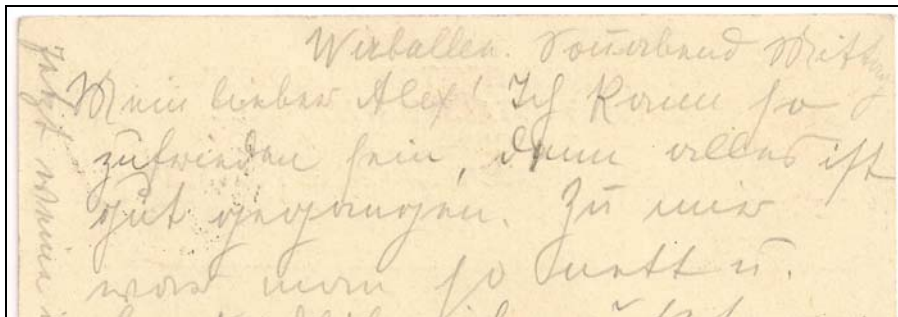
Er waren ook nog sneltreinen op het traject Werzbolovo – Wilno, ook met een postwagon en eigen stempel (afb. 3a), waarschijnlijk vanaf 15-10-1910.

In HBG 56 is dit stempel te zien met kenletter a. Op deze kaart:

Afb. 2a (82 %) (collectie Jan Kaptein)

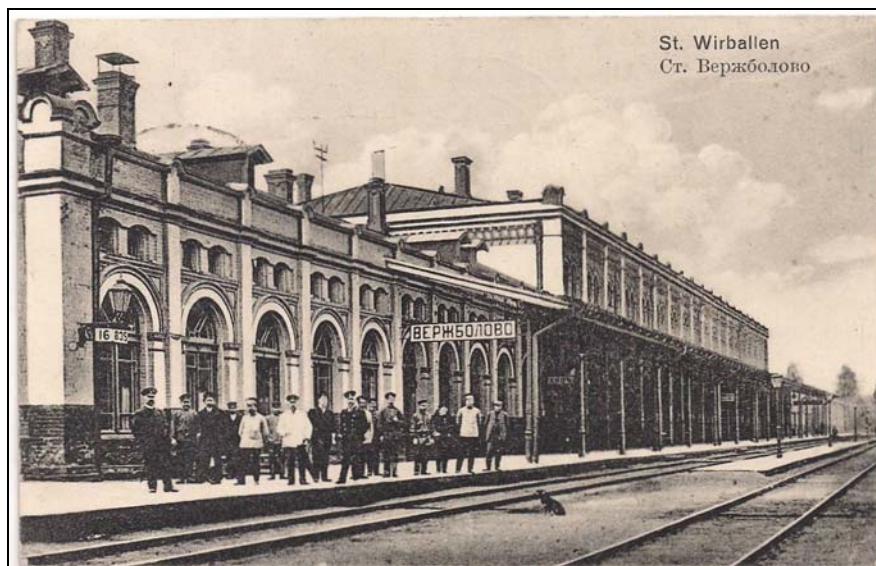

Afb. 2b

Deel van de andere zijde: geschreven in 'Wirballen'.

Afb. 3a (82 %) (collectie Jan Kaptein)

Afb. 3b

Afb. 4a (81 %) (collectie Jan Kaptein)

Afb. 4b

Op de beeldzijde van de kaart laat het station zien van Wirballen, de Duitse naam voor **ВЕРЖБОЛОВО** (Werzbolovo, Litouws Virbalis).

Ook de volgende kaart (afb 4) geeft een mooi beeld van dit station. Deze kaart heeft het gewone stempel van **КИБАРТЫ** (Kibarty, Litouws Kybartai). Dit was oorspronkelijk een kleine plaats direct aan de grens. De plaats groeide en Werzbolovo werd omsloten door Kibarty. Later kreeg ook het station de naam Kibarty.²

Op de kaart is ook het logo te zien van de St Eugeniya Gemeenschap, waarover eerder in HBG is geschreven.³ De zusters van Barmhartigheid en de St Eugeniya gemeenschap zorgden voor de ziekenverpleging en hebben een groot aantal weldadigheidskaarten uitgegeven.

De kaarten zijn aan de adreszijde in types in te delen en J.G. Moyes heeft een indeling gemaakt⁴.

Dit type kaart is uit 1905 of later: de adreszijde is in tweeën verdeeld. Bij Moyes is dit type SE-11: groter embleem, dubbele deelstreep. Het is het meest gebruikelijke type.

Rechts staat langs de rand ook de drukker aangegeven, maar -ook na vergroten- niet echt leesbaar.

² Zie HBG 56. – p. 7-8 en 83.

³ Zie: Rode Kruis : kaarten uitgegeven door de St Eugeniya Gemeenschap / Jan Kaptein. – In: HBG 2005 ; 46. – p. 4-5.

⁴ Red Cross charity postcards from the Sisters of Mercy / by J.G. Moyes. – In: Rossica 1991 ; no. 117. – p. 17-26

Tsaristische periode : verbinding met Riga⁵

De kaarten hiernaast laten de ovale spoorstempels zien van de lijn vanuit Riga naar Muravevo.

Vanaf 1881-1900 reed een postwagen als no. 85 vanaf **РИГА** (Riga) naar **МОШЕЙКИ** (Možeiki), maar tussen 1900 en 1913 gaat deze postwagon van Riga naar **МУРАВЕЕВО** (Muravevo) (afb. 5).

Možeiki is de Litouwse naam, en met de Russificatie –waarschijnlijk in 1891- werd het Muravevo.

Traject no. 86 (afb. 6) was dus de omgekeerde richting.

Het ovale stempel van deze route verschijnt ca. 1905 tot 1912.

Afb. 5a (82 %) (collectie Jan Kaptein)
Kaart, verzonden 21-2-1912 via de spoorpostlijn 85.

Afb. 5b (150 %)

Afb. 6b (150 %)

Afb. 6a (82 %) (collectie Jan Kaptein)
Kaart, verzonden 13-8-1912

⁵ Zie: HBG 2010 ; 56. – p. 13

Grenzschutz Ost

Op grond van de wapenstilstand van 11 november 1918 trokken de Duitse troepen zich terug uit de Baltische gebieden.

Het opperbevel in het oosten 'Oberbefehlshaber Ost' werd opgeheven. De taak om Duitsland en de Duitse belangen te verdedigen kwam nu te liggen bij de 'Grenzschutz Ost', die vrijwilligerseenheden coördineerde⁶.

Vrijwilligerseenheden en de Baltische Landeswehr moesten vanaf 20 november de verlaten grens ten oosten van Litouwen verdedigen.

De 'Eiserne Brigade', later 'Eiserne Division' was zo'n eenheid.

Vanaf 31 Januari 1919 had het Duitse leger geen portvrijdom of korting meer (decreet nr 454 op 23 januari 1919) en ook de Feldoberpostmeister werd op 1 februari gedemobiliseerd. Er waren nog wel eenheden en de Grenzschutz in het oosten actief en hun veldpostkantoren vielen nu onder het Reichspostamt⁷.

Hiernaast een brief, geschreven in Libau (Liepāja), verzonden via veldpost nr 383 (Eiserne Brigade) met poststempel Bajohren 27-2-1919 (afb. 7).

Als afzender wordt aangegeven: Abs. Eisenbahn Pionier Fr. Wenzel, Eisenbahn Betriebs-Komp. Der Eisernen Brigade, Feldpost 383'.

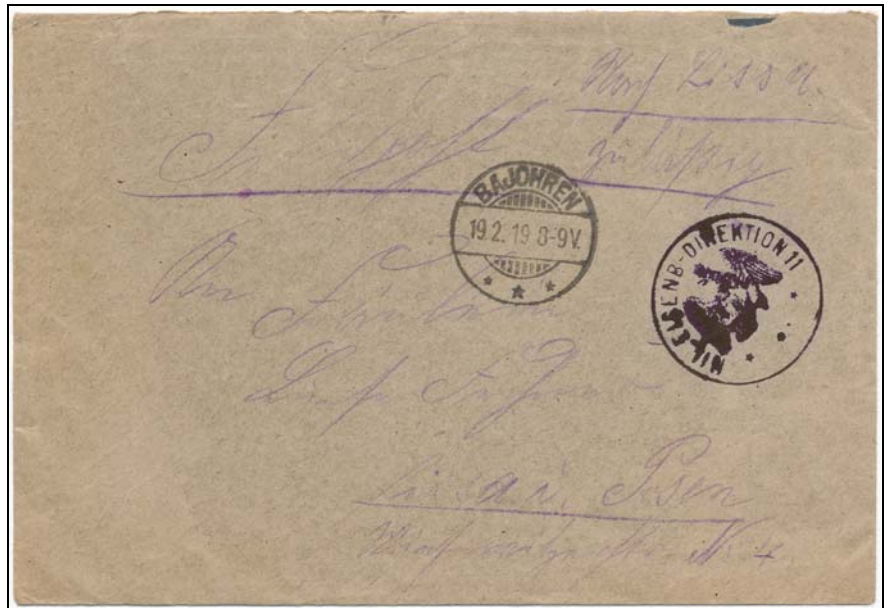
In februari 1919 was veldpoststation 383 gestationeerd in het huidige Letland, waarschijnlijk Riga.

Op internet⁸ is een overzicht te vinden van de troepen, die deel uitmaakten van de Eiserne Division op 20 mei 1919. Hierbij wordt ook genoemd: Deutsche-Feldpost 383. Dit veldpoststation wordt niet meer vermeld op de lijst van 25 oktober 1919.

Op de brief ook een dienststempel: Mil. Eisenb. Direktion 11.

⁶ Zie: *De Baltische gebieden en de wapenstilstand van 11 november 1918 : een poging tot ordening van een chaotische tijd* / Olav Petri en André de Bruin. – In: HBG 2004 ; 45. – p. 4-15
⁷ Over de veldpostkantoren in Litouwen: *The Fieldpost markings of the "Grenzschutz Ost" as found in Ethnographic Lithuania* / Raimundas Marius Lapas. – In: LPS 1988 ; 205. – p. 16-19.

⁸ Zie: www.axishistory.com/index.php?id=6177

Afb. 7a (collectie Hans-Christoph von Lindeiner)

Brief, geschreven in Libau, verzonden: An Fräulein Luise Fechner, Lissa i. Posen, Striesewitserstr. Nr. 4 (nach Lissa zulässig). Bajohren ligt aan de noordgrens van het Memelgebied. De Litouwse naam wordt Bajarai.

Afb. 8 (collectie Hans-Christoph von Lindeiner)

Kaart, verzonden vanuit Tilsit, 25-2-1919. Afzender is de Mil Eisenbahn ... Schaulen. De kaart heeft het dienststempel Militär-Eisenbahn Betriebsamt Radziwiliszki.

Afb. 7b

Op 3-3-1918 werd in Brest-Litovsk vrede gesloten tussen Duitsland en de Sovjet-Unie. Op deze dag werd ook voor Estland de MED (Militär-Eisenbahndirektion) 11 opgericht, gevestigd in Dorpat. Dorpat is de Duitse aanduiding voor Tartu in Estland. In februari 1919 waren de MED's niet meer beschikbaar, maar het stempel van MED 11 nog wel: het werd weer 'mobiel' gemaakt en gebruikt om de portvrijdom aan te geven. Er werd veel geïmproviseerd in deze periode.

De brief (**afb. 7**) werd met een trein vanuit Libau via Prökuln naar Bajohren meegegeven. Vanaf Bajohren –aan de noordgrens van het Memelgebied- ging de brief met de gewone Reichspost naar Lissa. De afzender maakte deel uit van de Eisenbahn Betriebskompanie der Eisernen Brigade, die opgericht was om het spoorwegnet in orde te brengen voor de terugtocht. Gedurende de periode van de Grenzschutz Ost werden ook de vroegere MED 5 en MED 8 weer opgericht voor het Baltische gebied: MED 8 in Tilsit en MED 5 in Kowno (Kaunas).

Na de wapenstilstand van 11 november 1918 werd Duitsland verplicht de troepen in het oosten pas terug te trekken als de geallieerden het moment geschikt achtten. Door de ongeregelde terugtocht van het 8^e Leger uit het Baltische gebied konden bolsjewistische troepen midden januari 1919 bijna heel Letland veroveren.

De Rode Letse Schutters maakten deel uit van het Russische leger. De Letse regering was naar Libau (Liepāja) gevlucht.

Duitsbaltische eenheden heroverden Riga en deze rukten verder op in Lijf-land. Ze werden uiteindelijk verslagen door m.n. Esten (en Letten) bij Cēsis. En dat was het einde van de Duitsbaltische bemoeienis.

Afb. 9 (81 %) (collectie Hans-Christoph von Lindeiner)
Brief, verzonden vanuit Bajohren 16-2-1919
Stempel Bahnhof Prekula, Feldpost 383 (Eiserne Division Kurland)

De regering Ulmanis was gevlucht aan boord van een Brits oorlogsschip. Na gevechten trokken de Duitsers zich op 22 juni 1919 terug en de regering Ulmanis keerde op 8 juli terug naar Riga.

De Eiserne Brigade werd op 21 december 1918 gevormd door een samenvoeging van Freikorps bataljons. Op 16 Januari ging het commando naar Majoor Josef Bischoff. Hij stuurde de onbetrouwbare troepen naar huis en met de rest, 300 man, werd de 'Eiserne Division' gevormd.

De Eiserne Division bestond uit:

1. Kurländisches Infanterie-Regiment
2. Kurländisches Infanterie-Regiment
3. Kurländisches Infanterie-Regiment
- Kurländisches Jäger-Battalion
- MG-Scharfschützen-Abteilung
- Petersdorff

- Kurländisches Kavallerie-Regiment
- Kurländisches Feldartillerie-Regiment
- Kurländisches Fußartillerie-Regiment

In Kurland – het gebied van het latere Letland- werd het bevel vanaf februari 1919 gevoerd door het VI. Reserve-Korps vanuit Libau.

Troepen die hieronder vielen waren:
Etappen-Formationen Bajohren
Etappen-Formationen Murajewo
Etappen-Formationen in Windau
Eiserne Division Kurland
1. Garde-Reserve-Division met
Rekruten-Depot d.l.G.R. Division
Baltische Landeswehr Kurland

2. Zus. Inf. Brigade Kurland
Gouvernement Libau

De Eiserne Division speelde een rol in de opmars naar Mitau (Lets Jelgava) en op 22 mei werd samen met de Baltische Landeswehr Riga heroverd. De Duitsers wilden liever geen onafhankelijk Letland en installeerden de Niedra-regering, een marionettenregering onder Andrievs Niedra. Omdat Duitse troepen geen offensieve bewegingen mochten maken, werd een aantal onderdelen 14 dagen overgeheveld naar Niedra-Letse dienst.

Hoewel de ontruiming van het Baltische gebied in juli 1919 begon, bleef de Eiserne Division toch in actie en ging zelfs werven –illegaal – in Duitsland. Commandant Bischoff werkte niet mee aan de ontruiming en de Divisie ging over naar het leger Bermond-Awaloff. Na terugtocht gingen de laatste troepen midden december over de Duitse grens bij Memel.

De twee overige getoonde stukken (**afb. 8 en 9**) zijn ook geen spoorpost in strikte zin. Wel zijn het filatelistische sporen van spoorwegpersoneel, dat voor de Eiserne Division werkte binnen het grondgebied van het huidige Litouwen.

Spoorpostroute 3-4

De kaart 12 VI 27 geschreven in Kėdainiai. Deze plaats ligt iets ten noorden van Kaunas, op de spoorlijn richting Siauliai.. Spoorpostroute 3-4 is het traject Kybartai-Klaipėda, via Kaunas, Siauliai en Kretinga. In 1927 ging de route nog via Mažeikiai en het Letse Priekule, omdat de verbinding Telsiai-Kretinga pas 1930-1932 werd aangelegd.

Het type stempel, kleinrond en de routenummers onderin, is in HBG 56 type 2a, en daar wordt –met serieletter c- als laatste datum 4 juni 1927 genoemd.

Afb. 10c (150 %)

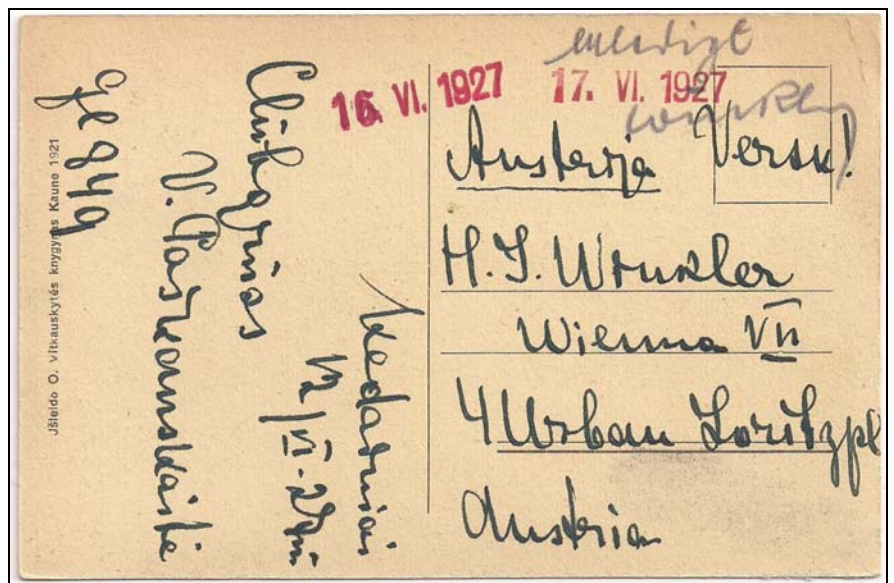
De datum in het stempel op deze kaart is 13 juni 1927, dus iets later. De kaart gaat naar Oostenrijk: zal dus via Kaunas richting grensplaats Kibartai gaan.

Afb. 10a (82 %) (collectie Jan Kaptein)

Kaart met als tekst een paar regels uit het gedicht 'Seizoenen' van de beroemde Litouwse dichter Kristijonas Donelaitis:

...Daar waar sneeuwhopen tot witte bergen worden,
En (de) winter zich tot winterbloemen laat vlechten.

Afb. 10b

Spoorpostroute 15-16

De stempels op deze twee poststukken (afb. 11 en 12) zijn wel te zien in HBG 56, maar niet op een poststuk.

Op het eerste poststuk is type stempel 2c gebruikt, kleinrond met beide plaatsnamen. Het stempel is beschreven in HBG 56: Smaleninkai – Pagėgiai met aanduiding van route 16. De plaatsen staan bovenin het stempel en de juiste spelling is gebruikt: Pagėgiai.

Als enige gerapporteerde datum is in de tabel aangegeven: 13 oktober 1924. Deze brief (afb. 11) heeft als datum 23 oktober 1924 en er is dus een aanpassing van de tabel nodig.

Afb. 11b

Type 2c kleinrond, beide plaatsnamen, en de juiste spelling Pagėgiai.

De kaart (afb. 12) heeft een stempel met routenummer N 16 en de aanduiding van de plaatsen staat onderin. In dit type stempel wordt de onjuiste spelling gebruikt: Pajėgiai.

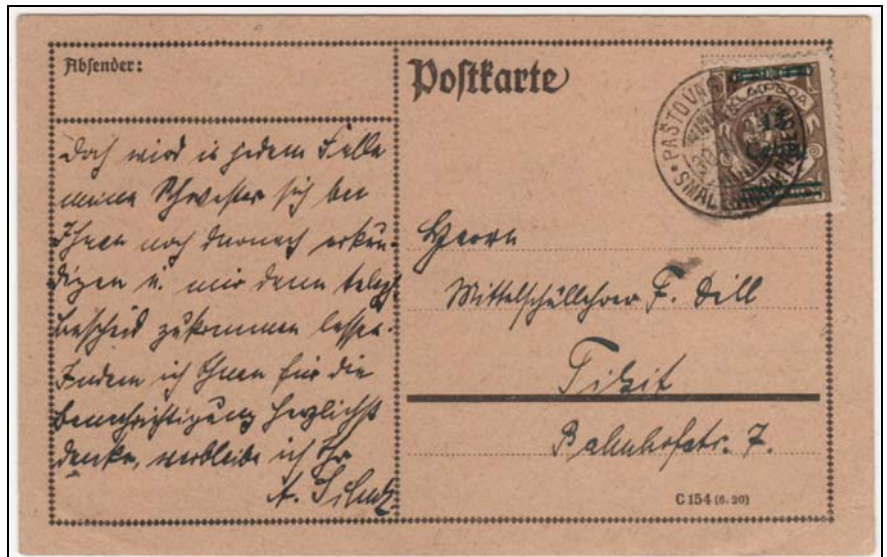
Afb. 12b

type 2c kleinrond, beide plaatsnamen onderin, en de onjuiste spelling Pajėgiai.

De overzichtstabel in HBG 56 heeft niet aangepast: de datum is 30 VII 24.

Afb. 11a (collectie Hans-Christoph von Lindeiner)

Afb. 12a (collectie Hans-Christoph von Lindeiner)

gerapporteerd. De datum 27 VII 25 is een aanvulling op de tabel in HBG 56.

Afb. 13 (collectie Hans-Christoph von Lindeiner)

De briefstukken (afb. 13 en 14) hebben een stempel zonder het routenummer en de aanduiding van de plaatsen staat bovenin. In dit type stempel wordt de juiste spelling gebruikt: Pagėgiai. Van de lijn Pagėgiai – Smaleninkai was alleen de datum 19 april 1925

Afb. 14 (collectie Hans-Christoph von Lindeiner)

Route Smaleninkai-Pagėgiai, geen duidelijke datum helaas.

Afb. 15 (collectie Hans-Christoph von Lindeiner)

Spoorpostroute 20

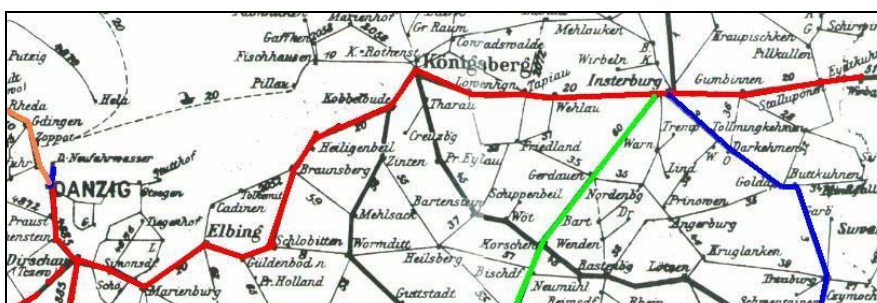
De lijn Smaleninkai-Pagėgiai heeft tot 1928 de nummeraanduiding 16. Daarna -1928-1934- is nummer 20 de aanduiding voor de lijn Smaleninkai-Pagėgiai. De brief hiernaast (afb. 15) is vervoerd via spoorpostlijn 20, stem-peltype 2c, datum 21 ... 30.

Afb. 16 (collectie Hans-Christoph von Lindeiner)

Tweede Wereldoorlog

Zug 406 op de route Tilsit-Memel is wel in de literatuur genoemd en staat in de tabel van HBG 56. Het type stempel was niet duidelijk, maar nu dus wel: type 'Oval German I', het standaard Duitse spoorpoststempel in deze periode. De datum: 2.8.44

Afb. 17

In de tabel van HBG 56 wordt op de lijn Dirschau-Memel Zug -10 en Zug -18 vermeld.

Op dit detail van de spoorkaart (1880) van de Preußischen Ostbahn (afb. 17) is Dirschau aangegeven: het knooppunt vlak onder Danzig. Van Insterburg gaat een lijn naar het noorden: de verbinding met Tilsit, tot juli 1881 een

private onderneming. Hier een kaart met het stempel van Zug 4--- (7.8.43) en een veldpostbrief met het stempel van Zug 6010 (2.8.44) (afb. 18 en 19).

Dirschau is de oude Duitse naam voor het huidige Tczew in Noord-Polen. Met de Poolse delingen kwam de stad onder gezag van Pruisen. In 1807 werd de plaats bezet door Poolse troepen, maar in 1815 werd de stad opnieuw deel van Pruisen, en in 1871 deel van het Duitse Rijk. Met de opening van de Pruisische Oostelijke Spoorlijn werd Dirschau een belangrijk knooppunt: een verbinding met Berlijn en Königsberg¹. Na de Eerste Wereldoorlog werd Tczew deel van de Tweede Poolse Republiek. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd Tczew weer door Duitsland bezet. Het kreeg de oude naam Dirschau en maakte deel uit van de nieuwe Rijksgouw Westpreußen (26 november 1939) en later Danzig-Westpreußen.

De Königlich Preußische Ostbahn was de eerste belangrijke lijn van de Pruisische Staatsspoorwegen. Vanaf het Berlijnse Ostbahnhof ging de lijn via Bromberg, Dirschau en Königsberg naar Eydtkuhnen aan de Duits-Russische grens. Het Russische grensstation was Wirbalen/Werzbolovo/Virbalis (Kybartai). Alleen een deel van de lijn – van Kaliningrad naar het Litouwse Kibartai – is nu nog een belangrijke verbinding. In 1851 werd het eerste deel in gebruik genomen. In 1867 was de hoofdlijn (via Bromberg) gereed. De aftakking Insterburg-Tilsit was in 1865 gereed, maar de verbinding via Tilsit naar Memel werd pas in 1875 geopend.

¹ Zie: www.ostbahn.eu/html/die_ostbahn.html

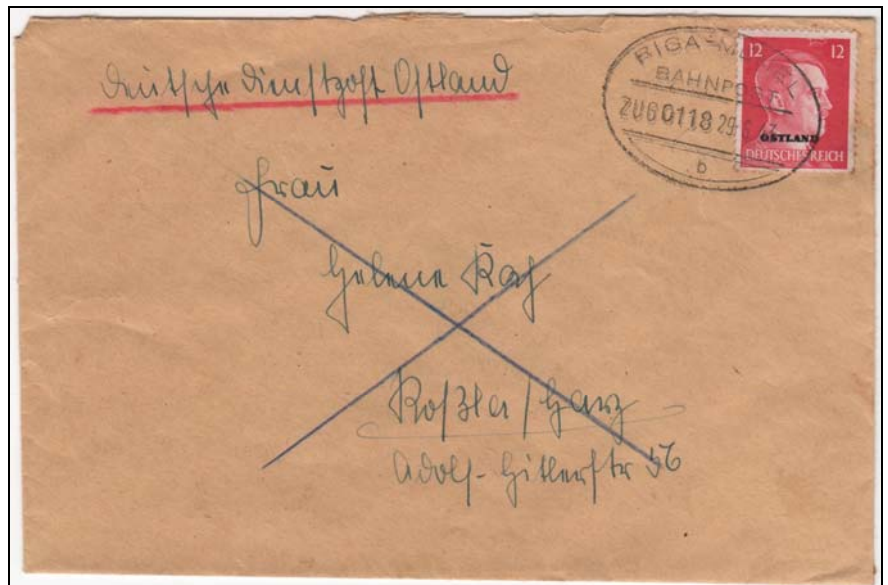
Afb. 18a (collectie Hans-Christoph von Lindeiner)
Kaart met het stempel DIRSCHAU-MEMEL ZUG 4---.

Afb. 19 (collectie Hans-Christoph von Lindeiner)
Brief met het stempel
DIRSCHAU-MEMEL ZUG 6010.

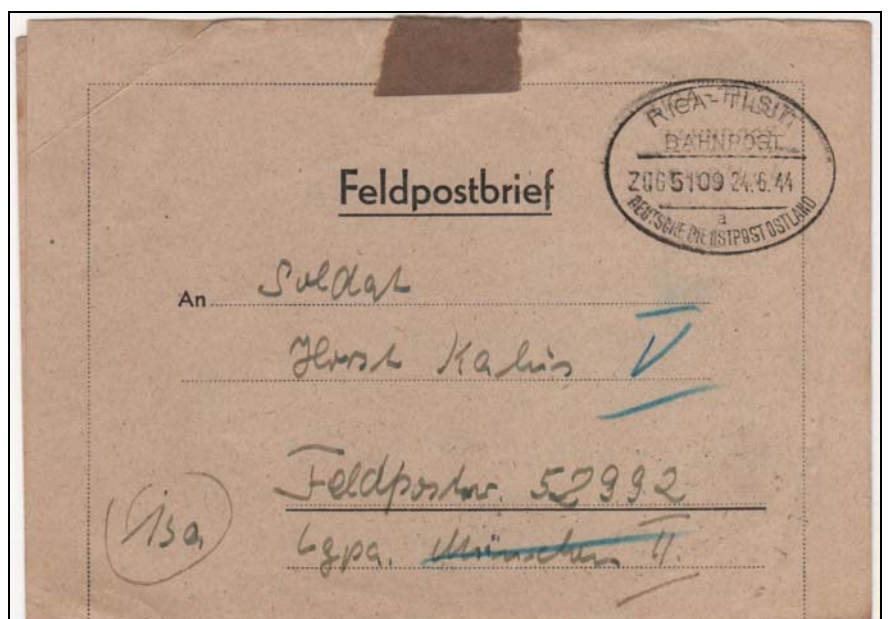
Afb. 20 (collectie Hans-Christoph von Lindeiner)

Afb. 21 (collectie Hans-Christoph von Lindeiner)

Afb. 22 (collectie Hans-Christoph von Lindeiner)

De twee poststukken met het stempel van de lijn Riga-Memel (**afb. 20 en 21**) zijn wel vermeld in de tabel in HBG 56:

Zug 0118 (serieletter b, datum 29.6.43)

Zug 0151 (serieletter a, datum 15.1.44).

Beide stempels zijn type 'Oval German I', het standaard Duitse spoorpoststempel en de data vullen de tabel aan.

De veldpostbrief (**afb. 22**), die via de lijn Riga-Tilsit is verzonden, heeft een ander type stempel. Het stempel van ZUG 5109, serieletter a, heeft onderin de vermelding 'Deutsche Dienstpost Ostland': type 'Oval German II' in de tabel van HBG 56.

In de tabel staat bij Zug 5109, Riga-Tilsit, serieletter a, de opmerking 'Possible, but not yet found' en hier kunnen we dus de datum invullen: 24.6.44.

Op dezelfde lijn -Riga-Tilsit-, reed ook Zug 5110 (**afb. 23**), met het stempel Zug 5110, serieletter c, datum 13.9.43. Het stempeltype is hetzelfde als Zug 5109.

Zug 5110, kenletter c, staat wel in de tabel in HBG 56: de datumgegevens kunnen aangevuld.

Afb. 23b

Op de lijn Riga-Tilsit is ook een dubbelring-stempel zonder treinnummer gebruikt (**afb. 24**), datum 2.2.42, kenletter C.

In de tabel van HBG 56 word 11 januari 1942 als laatste datum genoemd.

Afb. 23a (collectie Hans-Christoph von Lindeiner)

Afb. 24 (collectie Hans-Christoph von Lindeiner)

De Sovjet-periode

Afb. 25b

Hiernaast (afb. 25) een kaart uit Wilkieten, ooit gelegen in Oost-Pruisen, Kreis Memel. Nu heet de plaats Vilkyčiai en ligt in Litouwen. Het tweetalige spoorstempel Vilnius-Klaipėda heeft kenletter a en is van het type Ib. Het stempel is een aanvulling op de tabel in HBG 56: de datum is 7.4.51.

Hieronder de afbeelding van het stempel op een andere kaart uit Wilkieten (afb. 26). Deze kaart is verzonden via de lijn Kaliningrad-Sowjetsk, datum 14.3.52. De kaart hoort wel bij de posthistorie van Litouwen, maar het stempel is dus geen Litouwse spoorpost.

Afb. 26b

Eerdere aanvullingen op HBG 56

In HBG 58 (p. 55-56): Terugkomen op Ovale spoorstempel RYGA-KYBARTAI No. 2 met data 27 september (kenletter a) en 19-VII-1928. Route No. 4, Klaipėda-Kybartai, stempel type 3 (ovaal), kenletter b. De datum werd niet vermeld in HBG 58. Na sterk vergroten: 4 IX 1928.

Afb. 25a (collectie Hans-Christoph von Lindeiner)

Afb. 26a (collectie Hans-Christoph von Lindeiner)

In HBG 59 (p. 18-28): Spoorpost in Litouwen : Memelgebied, aanvulling

In HBG 59 (p. 53-54): Terugkomen op Lijn 18, type 2c, datum 26.II.27 (dus Telsiai-Šiauliai), de vroegst bekende datum Eydtkau-Wilna (1943, stempel in raam)

Bahnpoststempel Birschen-Schaulen, 'Oval German II/DDO' kenletter 'b', Zug 8802, 01-06-1944
MINSK (OSTLAND)-WILNA: 1943-1944
Stempelbuch'Firma Gleichman

HBG 60 (p. 46-51) Terugkomen op: Railway post in Lithuania
Aanvulling: Route 57-58 (1873-1878)

400 JAAR UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK VILNIUS

Olav Petri

In beperkte mate wijdde de Sovjet Unie postzegels aan onderwerpen die actueel waren in de deelrepublieken. Meestal betrof het politieke jubilea of politiek "correcte" functionarissen, soms iets cultureels of historisch.

De Baltische sovjetrepublieken kwamen daarbij uiteraard ook in beeld. In oktober 1970 gaf de Sovjet Unie een postzegel uit, gewijd aan het 400 jarig bestaan van de universiteitsbibliotheek van Vilnius, Michel 3798. De zegel, uitgevoerd in zwart en zilver, toont het ex libris van de bibliotheek. Michel beperkt zich tot het hoofdnummer.

De Ruslandcatalogus van Tsentrpoligraf, Moskou 1995, geeft ook bij moderne postzegels vaak informatie over variëteiten. Met name in de jaren '40-'50 zijn zegels meermalen gedrukt, met opvallende kleurnuances en dergelijke in bijvoorbeeld de kaders.

De Vilniuszegel komt voor in drie varianten, alle drie terug te vinden in de Latijnse tekst binnen het ex libris. De catalogus onderscheidt:

Type I

De letters EX rechts boven staan los van elkaar

De letters AS in universitas links zijn verbonden

De beginletters VI in vilniaus rechts zijn verbonden.

Type 2

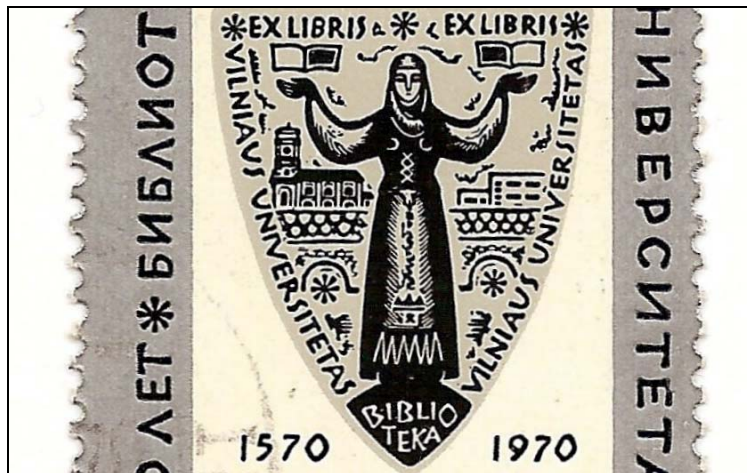
De letters EX en de VI zijn verbonden, maar de AS staan los van elkaar.

Type 3

De EX en de VI zijn los van elkaar, maar de AS zijn verbonden.

Een tikkeltje verwarrend, ik heb bij het schrijven van deze bijdrage de zegels meermalen moeten controleren. Wellicht is er werk aan de winkel voor u, lezer!

◀

EX rechts los // AS links vast // VI rechts vast, >>>>TYPE I

EX rechts vast // VI rechts vast // A S links LOS>>>>TYPE II

EX rechts los // AS links vast // VI rechts los >>>>TYPE III

RIGA 1917, DE VERGETEN BRIEVENBUS

Olav Petri

Het is eigenlijk niet voor te stellen dat je er wat mee kunt doen: een stapel oude briefkaarten uit de tsarentijd, zonder stempels. Ik kocht ze puur uit nieuwsgierigheid. En toen....., enfin, leest u maar!

1. Riga, zomer 1917

Verplaats u eens in gedachten naar augustus 1917, naar Riga. De oorlog met Duitsland is al jaren aan de gang, het front is langzaam naderbij gekomen. De stad heeft een gemêleerde bevolking van Letten, Russen en "Baltischdeutschen". De tsaar heeft in maart afstand gedaan van de troon, in Petrograd is een voorlopige regering aan de macht onder leiding van Kerenski. Tegelijkertijd spelen allerlei raden (sovjets) van arbeiders en soldaten een grote politieke rol. Beslissingen, ook over een te ondernemen aanval aan het front, worden pas uitgevoerd na instemming van de betrokken soldatenraden. De bolsjewieken onder Lenin zoeken de weg naar de macht.

De Letten hebben aan zelfbewustzijn gewonnen door het optreden van de Letse Schuttersregimenten, stoottroepen met eigen soldaten en officieren. De Russen zitten in een wankelende wereld, tussen links en rechts, tussen de oude wereld, datgene dat was, en wat komen gaat.

De Baltische Duitsers hebben een zware tijd achter de rug. Net als in Groot-Brittannië werden sinds het uitbreken van de oorlog mensen met Duitse namen en achtergrond niet meer vertrouwd. In Groot-Brittannië veranderden tot in hoge kringen families hun achternaam, Battenberg werd Mountbatten. Veel Baltischduitse families, adellijk en niet-adellijk, leverden officieren en ambtenaren. Tsaar Nikolaas II en zijn vrouw waren omringd geweest door ministers en raadgevers met een Duitse naam, soms mannen die door Raspoetin, de bekende geestelijke leider van de tsarina, aanbevolen waren op onduidelijke gronden. Nederlagen werden door de bevolking vaak aan dergelijke Duitsers geweten,

Afb. 1

Bij de rivier Dūna: even pauze tijdens het offensief. Dūna is de Duitse aanduiding. De Letse naam voor de rivier: Daugava.

ze waren immers etnisch verwant met de vijand.

2. De aanleiding tot dit artikel: een stapel briefkaarten

Op de Baltische veiling najaar 2011 van de heer Sven Kraul stond een opvallend kavel. Het betrof een stapeltje van 28 briefkaarten die bijna allemaal geschreven waren op 20 augustus 1917, twee stuks op 21 augustus, twee op 19 augustus. Geen van deze briefkaarten was afgestempeld of vertoonde een ander kenmerk dat op postaal handelen wijst. Dat is vreemd. De datum waarop ze geschreven en gepost zijn en de inhoud van de

briefkaarten maken duidelijk wat er gebeurd moet zijn. De data zoals vermeld op de kaarten zelf vallen samen met de evacuatie van Riga wegens een Duits offensief en het binnentrekken van Duitse troepen.

3. De militaire ontwikkelingen

In 1916 veroveren de Duitsers Koerland en Litouwen en naderen Riga, Lijfland. De regimenten van de Letse Schutters krijgen een belangrijke rol te spelen. Ze worden in de winter van 1916-1917 ingezet om de Duitsers weg te dringen van Riga, weg van de rivier de Daugava. De strijd wordt gevoerd in moerasrijk gebied onder

winterse omstandigheden. Tijdens deze gevechten blijkt de kracht van de Letten, de afnemende inzet van de Russen en het misbruik dat de incompetente Russische legerleiding maakt van de inzet van de Letten. Uiteindelijk blijft het front waar het is.

Ten zuiden van Riga, bij Üxküll begint eind augustus 1917 een groot Duits bliksemoffensief. Troepen worden en masse de rivier overgezet, de operatie beoogt de inname van Riga vanuit het zuiden en oosten. Volgens sommige bronnen was met Russische soldatenraden afgesproken dat de Russen ten westen van de stad geen aanval meer zouden openen. Dit maakte het mogelijk om Duitse troepen van dat deel van het front weg te halen en voor het offensief in te zetten. Bovendien was het Kerenski offensief in Galicië achter de rug. De Russen waren daar teruggeslagen na een offensief waar de soldatenraden, een unicum in de geschiedenis, uiteindelijk in hadden toegestemd

Er volgen zware gevechten, waarbij Letse schutters het hevigst verzet boden. De vesting Dünamünde (Daugavgrīga) werd opgegeven, De Russen poogden nog vergeefs het vestinggeschut over de rivier te transporteren. In het verraste Riga ziet men direct in dat de stad verloren is, zwaar geschut bestookt de stad. Kantoren worden onmiddellijk geëvacueerd, een aanvulling op eerdere evacuaties in 1915 en 1916.

Op 1 september volgt de finale opmars naar Riga. De Russische troepen krijgen bevel de stad te ontruimen en trekken zich terug, soms hevige weerstand biedend, soms vluchtend. Op 3 september trekken de Duitsers de stad binnen.

Groot feest in Duitsland. Eindelijk behaalde Duitsland weer een ouderwets grote overwinning. Keizer Wilhelm komt persoonlijk op bezoek. In Duitsland wordt zelfs nog een triomfmars gecomponeerd ter gelegenheid van dit wapenfeit, de laatste mars uit deze wereldoorlog. Via het internet kunt u hem beluisteren.

Afb. 2
Opluchting bij Baltische Duitsers.

Afb. 3
Hoog bezoek, Wilhelm en Leopold van Beieren, let op spoorbrug.

Afb. 4

Daar hoort een feestje bij. De Riga mars zal nog wel niet gespeeld zijn op die dag.

Afb. 5

Een beeld uit alle oorlogen. Vluchtelingen in de bossen bij Riga.

Afb. 6

En dit is mijn ansichtkaart met links de moderne spoorbrug waarvan enkele delen opgeblazen zijn door de Russen. De oude spoorbrug, toen gewone brug geworden, ligt ernaast.

4. Wat vertellen ons de briefkaarten?

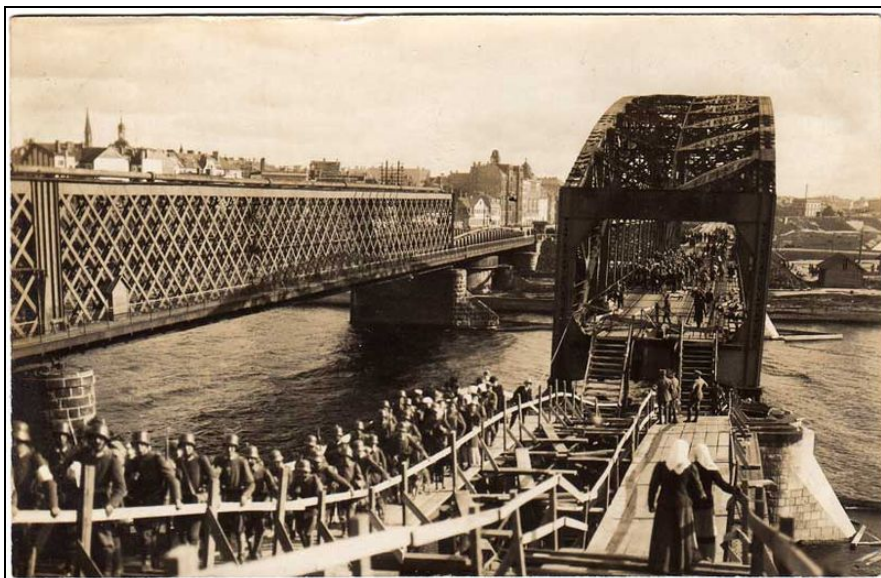
De 3 kopeken rood briefkaarten zijn door de afzenders gedateerd op 20 augustus, een enkele op 19 of 21 augustus. Hier schuilt een addertje onder het gras. In Rusland gold in 1917 nog steeds de Juliaanse kalender. De briefkaarten zijn dus eigenlijk 13 dagen later geschreven, op 2 september!

Ze zijn deels aanvullend gefrankeerd met een getande of ongetande 2 kopeken wapenzegel, groen. Blijkbaar waren de tarieven niet bij iedereen bekend of werd er in deze chaotische dagen minder acht op geslagen.

Sven Kraul gaat ervan uit dat deze en mogelijk nog andere poststukken afkomstig zijn uit een niet meer gelichte brievenbus op de linkeroever van de Daugava, bijvoorbeeld in Hagensburg of Thorensberg (Tornakalns), een buitenwijk met vrijstaande huizen.

Zoals bekend, ging men in vroegere tijden nog zorgvuldig om met post. De Duitsers lichtten de bus(sen) als nog, maar konden deze briefkaarten niet verder zenden of terugsturen naar de afzender met een stempel van het type “verbinding verbroken”. Adressen van de afzenders ontbreken namelijk op dit stapeltje. Het materiaal is ergens blijven liggen en is uiteindelijk vergeten. Sven Kraul vermoedt dat er verder niet veel van dergelijke stukken zullen zijn.

De tekst op de Russischtalige kaarten kan ik met enige moeite te ontcijferen. Ze zijn geschreven in oude handschriften, vaak slordig, terwijl de spelling die van vóór 1918 is. Lets beheers ik helaas niet, dus die kaarten kan ik niet ontcijferen. De kaarten zijn geadresseerd naar niet-bezet gebied.

Afb. 7

Op deze foto trekken o.a. Duitse militairen over de spoorbrug.

Afb. 8

Deze over elkaar geschoven kaarten laten de 3 frankeringen zien.

Posthistorisch is de volgende uitspraak op een van de briefkaarten interessant: “Gegroet en vaarwel. Of de post nog werkt, weet ik niet. Gisteren (dus op 1 september) om 11 uur nog wel. De beschieting met zwaar geschut begon om 12 uur. In een nacht kan veel gebeuren.”

Eén afzender, een vrouw, stuurde twee briefkaarten, goed leesbaar, naar verschillende adressen. Op de kaarten staat dat gisteren, de 19e augustus (dus 1 september), zware granaten vielen, ook om het station. (Ook andere briefkaarten melden dat het centrum van Riga beschoten wordt.)

De schrijfster meldt dat in de nacht van 1 op 2 september de kanselarij is ingeladen en dat ze daarbij meehielp, ze schrijft de briefkaart om 12 uur in de middag van 2 september. Ze verwacht dat ze spoedig zullen weggrijden naar een veilige plaats. Ik neem dan ook aan dat deze twee briefkaarten dan ergens in de buurt van dit station gepost zijn, niet op de linkeroever. Riga had destijds een groot, modern station en een goederenstation, beide aan de rechteroever, gelegen bij de spoorbrug over de rivier, respectievelijk tegen de binnenstad aan. Ook op de linkerzijde was een station, een kanselarij zal echter eerder in de oude stad liggen, niet in een buitenwijk. De nog nieuwe spoorwegbrug over de rivier is deels opgeblazen op 2 september, het tijdstip heb ik niet kunnen vinden. Een trein van de linkeroever kon niet meer naar Rusland rijden. De beide bijgeplakte zegels hebben aan elkaar gezeten, de afscheurafels “passen”. De kaarten gaan naar verschillende dames in de provincie Kaloega. Ik vermoed dat deze afzender alleen deze twee kaarten op de bus deed.

De filatelie houdt zich niet bezig met de inhoud van poststukken. Die is privé. De betreffende briefkaarten bevatten naast persoonlijke berichten ook informatie van niet-persoonlijke aard, zinnen die het citeren of parafraseren waard zijn omdat ze een levendig beeld uit de eerste hand geven van wat zich in Riga op die dagen afspeelde.

“... gisteren (dus 1 september) om 3 uur in de middag begon de vijand de stad met artillerie te beschieten. Granaten vielen en ontploften op

diverse plaatsen en ook bij ons op het station. Huizen vatten vlam en zijn afgebrand.

Om middernacht zijn we begonnen aan boord van een trein te gaan en wagons in te laden. Onze hele kanselarij staat nu klaar voor vertrek. Overal aan het front wordt hevig gevochten. Vijandelijke vliegtuigen vliegen over de stad en werpen bommen af. Er zijn veel doden en gewonden door branden. Zodra onze trein de stad verlaten heeft en ik in veiligheid ben, zal ik van me laten horen.”

“Gisteren (dus 1 september) is onze kanselarij geëvacueerd in verband met de beschieting van de stad. Ik hielp met laden. Er heerst een dodelijke droefheid. Je wilt liever doodgaan dan dit meemaken”.

“Mijn examen is uitgesteld ... iedereen is al vertrokken”.

“... onze kanselarij is vertrokken omdat de stad beschoten wordt...”

“Misschien is dit de laatste groet uit Riga ik voel me verdrietig en duister, er zijn geen dierbaren in de buurt”.

“Mogelijk krijgt u lange tijd geen nieuws meer van ons....onze verblijfplaats zal onbekend zijn... moeder blijft waarschijnlijk”.

“We kunnen niet meer weg”.

“Gisteren is Riga beschoten door zware artillerie.”

“Vliegtuigen werpen bommen af op de stad. Granaten slaan overal in, huizen staan in brand.

“Maak je geen zorgen, we hebben alles en we wonen in onze oude flat”.

“Nu is het echt foute boel. De vijand beschiet het centrum met 12 inch granaten. Mijn hart is somber.... Ik heb geen werk meer”.

“De toestand is kritiek, de Duitsers rukken op naar Riga. ...zaterdag begonnen ze Riga te beschieten ... sinds vrijdag is de kanonnade aan de gang”.

“De Molenstraat en de Soevorovstraat worden beschoten met licht geschut... we zitten thuis”

“Het is zeerwaarschijnlijk dat je wegens de omstandigheden geen post meer zult krijgen. Maak je geen zorgen, moeder is gezond. Ze heeft jouw brief in het Jiddisch nog ontvangen. Ze blijft in Riga”.

Uit een brief naar het leger te velde (zonder veldpostnummer, met niet te ontcijferen legeronderdeel): “Zoals je waarschijnlijk al weet zijn we vandaag beschoten met granaten”.

“Voor vertrek is het te laat. Misschien is dit ons allerlaatste teken van leven. Deze keer is het echt menens. Ik denk dat ik alle ellende wel zal overleven”. (op 1 september/19 augustus geschreven) “je twee ansichten van 9 augustus zijn aangekomen (gezien de geadresseerde moet dat uit Odessa geweest zijn)”.

Er is een kaart van 21 augustus, waarin een moeder haar dochter schrijft dat deze misschien lange tijd niets meer zal horen.

In sommige brieven staat dat men de komende feestdagen niet samen zal kunnen vieren. De geadresseerden hebben namen die een Joodse achtergrond doen vermoeden. De bedoelde feestdagen zijn dan Joods Nieuwjaar.

5. Wat sluit hierbij aan uit memoires?

Het internet bood enkele oude boeken in digitale vorm. De laatste domproost van Riga bericht over deze periode het volgende. Met het naderen van het front was al begonnen met de evacuatie van belangrijke bedrijven en instellingen. Het leven in de stad was al lange tijd moeilijk geworden, veel bedrijven en arbeiders waren weg, zakenlieden (vaak Baltischdeutschen en Joden) zaten financieel aan de grond. De Baltischdeutschen waren loyaal aan Rusland gebleven, maar door de Duitse overwinningen in combinatie met toenemende discriminatie en het nieuwe bewind in Petrograd was de sfeer veranderd. Op 1 mei was het zelfs gekomen tot ernstige rellen en vernielingen van de kant van, ik citeer de domproost, “dol geworden Letten en Russen” die de Deutschbalten beschouwden als conservatief, behorend tot het oude regime, niet revolutionair gezind.

Het was niet gemakkelijk om loyaal te blijven aan het nieuwe Rusland, aan een regio waar de Letten aan macht winnen. Toen op 1 september een zware beschieting door Duitse artillerie begon, kwam het tot bezetting van kerken door Russische militairen omdat men dacht dat Duitsgezinden vanaf kerktorens signalen gaven aan de vijandelijke artillerie. De domproost zag het Russische leger door de stad wegtrekken. Plunderingen van winkels kwamen voor als ze niet goed afgesloten waren. De intocht van het Duitse

leger bracht een gevoel van opluchting en bevrijding. Het feestelijke bezoek van keizer Wilhelm op 6 september was aanleiding voor de ridderschap en geestelijkheid hem te vragen om het gebied te willen inlijven bij Oost Pruisen.

Een Russische officier, Stepan Posevin, schrijft dat spoorwegmateriaal reed over dubbele sporen, naast elkaar, weg van de stad met mensen en goederen. Legereenheden, goed georganiseerd dan wel in chaotische groepen trokken weg, door de stad, soms plunderend. De wegen naar het oosten en noorden waren propvol mensen. Drie legercolonnes trokken naar het noorden.

Tijdens zijn vertrek uit de stad reed hij met zijn auto nog langs bij vrienden. Zware granaten ontploften, mensen keken van achter de gordijnen naar terugtrekkende troepen, een enkeling zwaaide naar hem. Deze officier maakt melding van afspraken tussen soldatensovjets en Duitse militairen in de zomer van 1917. De Russen zouden bij Riga niet aanvallen.

6. En toen?

Eigenlijk was de oorlogvoering op grote schaal tegen Rusland afgelopen. Na de val van Riga rukten de Duitsers nog verder op, maar gingen vervolgens over tot verplaatsen van troepen naar Frankrijk. Het Russische leger bij Riga was ontkomen aan een omsingeling, het aantal krijgsgevangenen bedroeg slechts 9000. Veel Russische soldaten zagen het niet meer zitten, ze deserteerden, gingen gewoon naar huis. De bolsjewieken pleegden twee maanden later een staatsgreep, de Oktoberrevolutie.

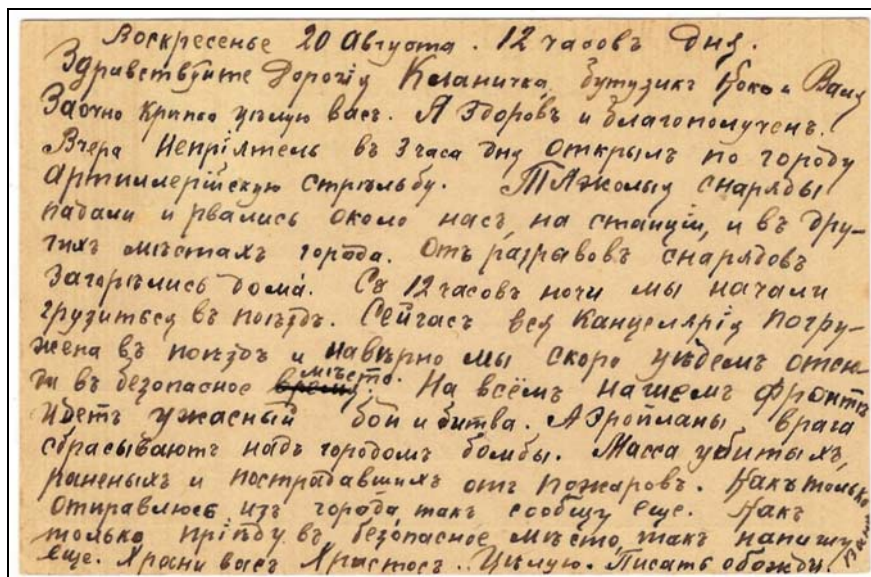
Zij hadden beëindiging van de oorlog tot een van hun speerpunten gemaakt. Toen het in december in Brest-Litovsk tot onderhandelingen kwam over een wapenstilstand, later over verlenging daarvan en een vredesverdrag, zag de Russische delegatie die op weg naar Brest-Litovsk de linies meermalen passeerde dat van een georganiseerd leger aan het front eigenlijk geen sprake meer was.

Duitsland wilde de veroveringen consolideren en staatkundig afhandelen, de bolsjewieken voorzagen een wereldrevolutie, maar dan moest eerst de eigen Oktoberrevolutie gerend

Afb. 9

Dit is de voorkant van een goed leesbare kaart naar Kaloega.

Afb. 10

En dit is de uitstekend leesbare tekst van de briefkaart naar Kaloega.

worden, want de positie van de bolsjewieken was aanvankelijk erg zwak. Uiteindelijk liep alles voor alle betrokkenen anders dan voorzien.

Literatuur

Deutsche Heeresberichte 1914-1918.
Alexander Burchardt, Der Letzte deutsche Probst in Riga erinnert sich.
Google books
Stepan Posevin, Gibel' imperii, severnyj front Riga, 1932
Ilja Dimenstein, Russkaja Riga, 2004, Riga

Der Freiheitskampf gegen zwei Seiten, 2002, Der Standard, internetbibliotheek

Junge Republik im Kampf gegen Rot und Weiss, 2002, Der Standard, internetbibliotheek

Mark Hatlie MA, Riga at war (dissertation project), 2001 internet.

Generalleutnant Max Schwarte, Der weltkampf um Ehre und Recht., internet, Berlin 1919-1933

Guntars Abols, Contribution of History to Latvian Identity, 2002,

Wikipedia en Russische internet-bronnen

BIJPOSTKANTOREN VAN DE STAD REVEL (TALLINN) VÓÓR 1918

Alexander Epstein

Hoewel Revel (thans Tallinn) in het Russische Rijk het centrum van een provincie (Estland) was, was het naar vergelijking geen grote stad. Het aantal inwoners bedroeg tegen het begin van de 20e eeuw ongeveer 60.000.

Zodoende voldeed het post- en telegraafkantoor in het centrum van de stad lange tijd tamelijk goed aan de postale behoeften van de inwoners. Bovendien was er ook een spoorwegpostkantoor bij het Baltische Station met een filiaal bij het smalspoorstation Revel-Gavan bij de haven.

De stadsbevolking nam echter aan het begin van de jaren '10 van de 20e eeuw toe - voornamelijk gerelateerd aan de bouwwerkzaamheden aan het Peter-de-Grote Marinefort in de omgeving van de stad, die werkrachten uit diverse delen van Rusland vereisten. De bevolkingsgroei werd nog duidelijker zichtbaar na het begin van de Eerste Wereldoorlog door de toevloed van zowel militairen van leger en vloot als arbeiders in de scheepsbouw en verdere industriële ondernemingen, waarvan de productie tijdens de oorlog aanzienlijk toenam. Aldus groeide de stedelijke bevolking van 116.132 in 1913 tot 156.350 in 1917.

De bevolkingstoename vroeg tevens om uitbreiding van het aantal postvestigingen.

Het 1e stadsbijpostkantoor werd in 1913 geopend in het stadsgedeelte bij het park Katerinental (Ests: Kadriorg) op het adres Narvskayastraat (tegenwoordig Narva maantee [maantee=weg]) nr 63. Op dit bijkantoor werden drie verschillende stempels gebruikt (afb. 1, zie ook afb. 2-4).

Afb. 2

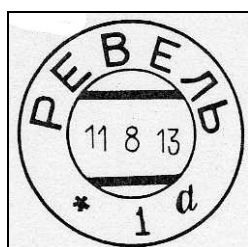
Prentbriefkaart lokaal verzonden van het 1e bijkantoor, gefrankeerd volgens drukwerktarief en gestempeld met stempel met kenletter "a"

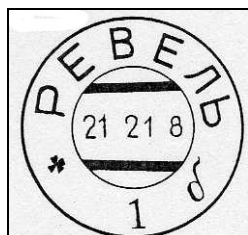
Afb. 3

Briefkaart verzonden van het 1e stadsbijkantoor naar Minsk en gestempeld met het stempel met kenletter "b". Vermoedelijk werd het niet bij de geadresseerde bezorgd, daar Revel 3 dagen later door Duitse troepen werd bezet.

Datumstempel (afb. 1a, 1b en 1c) van het 1e bijkantoor:

Afb. 1a

Afb. 1b

Afb. 1c

Het 2e stadsbijkantoor werd in 1915 geopend op het adres Malo-Lagernayastraat (tegenwoordig Väike Laagri) nr 1. Het bevond zich in het stadsdeel in de buurt van de marinehaven en een scheepswerf. Hier werden twee stempels gebruikt (afb. 5, zie ook afb. 6).

Datumstempel (afb. 5a, 5b) van het 2e stadsbijkantoor:

Afb. 5a

Afb. 4

Briefkaart verzonden van het 1e stadsbijkantoor naar Luga, provincie Petrograd en gestempeld met het stempel met kenletter "v".

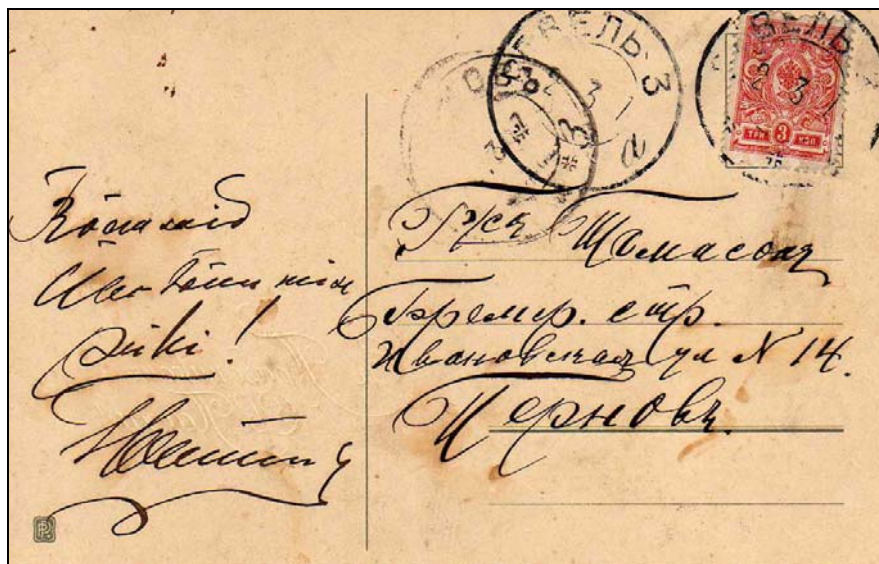

Afb. 6

Prentbriefkaart verzonden van het 2e stadsbijkantoor naar het zuiden van Estland en gestempeld met het stempel met kenletter "b"

Afb. 5b

Afb. 8

Prentbriefkaart verzonden van het 3e stadsbijkantoor naar Pernov (Pärnu) en gestempeld met het stempel met kenletter "a".

Het 3e stadsbijkantoor werd in het zelfde jaar geopend op het adres Bolshaya Yur'evskayastraat (thans Tartu maantee) nr 46. Op dit bijkantoor werden ook twee stempels gebruikt (afb. 7, zie ook afb. 8 en 9).

Datumstempel (afb. 7a, 7b) van het 3e stadsbijkantoor:

Afb. 7a

Afb. 7b

Afb. 9

Prentbriefkaart verzonden van het 3e stadsbijkantoor naar Yur'ev (Tartu) en gestempeld met het stempel met kenletter "b".

Tenslotte werd er in het zelfde jaar nog een bijpostkantoor geopend zonder nummer maar met de naam Korabel'noe in een op zichzelf staand afgelegen deel van de stad en in het Ests Telliskoppel (of tegenwoordig Kopli) geheten, met twee grote scheepswerven. In 1917 werd dit bijkantoor opgewaardeerd tot de status van kantoor. Er werden eveneens twee stempels gebruikt (afb. 10, zie ook afb. 11 en 12).

Datumstempel (afb. 10a, 10b) van het stadsbijkantoor Korabel'noe:

Afb. 10a

Afb. 10b

Afb. 13 toont de lokatie van alle postvestigingen in Revel tegen het jaar 1918. Al deze filialen alsmede de andere postvestigingen in Revel beëindigden hun werkzaamheden na 24 februari 1918 toen de stad door Duitse troepen werd bezet. Gedurende de bezettingsperiode functioneerde in Revel een Duits Ob. Ost postkantoor. Een Ests postkantoor in Tallinn begon zijn werkzaamheden in november 1919, waarbij naast de provisorische lijnstempels ook de stempels van het voormalige bijpostkantoor Revel 2 werden gebruikt, de enige datumstempels die men na de Duitse bezetting heeft kunnen vinden.

De bijpostkantoren in Tallinn begonnen hun werkzaamheden m.i.v. 1919. In de periode tot en met 1941 waren in totaal 5 genummerde bijkantoren in functie en 9 filialen met alleen een naam, een gedeelte echter werd in de loop van die periode gesloten. Dit alles valt echter buiten het bereik van dit artikel.

Afb. 12

Prentbriefkaart verzonden van het stadsbijkantoor Korabel'noe naar een dorp in de omgeving van Revel en gestempeld met het stempel met kenletter "b".

Afb. 13

Lokaties van de postvestigingen in Revel.

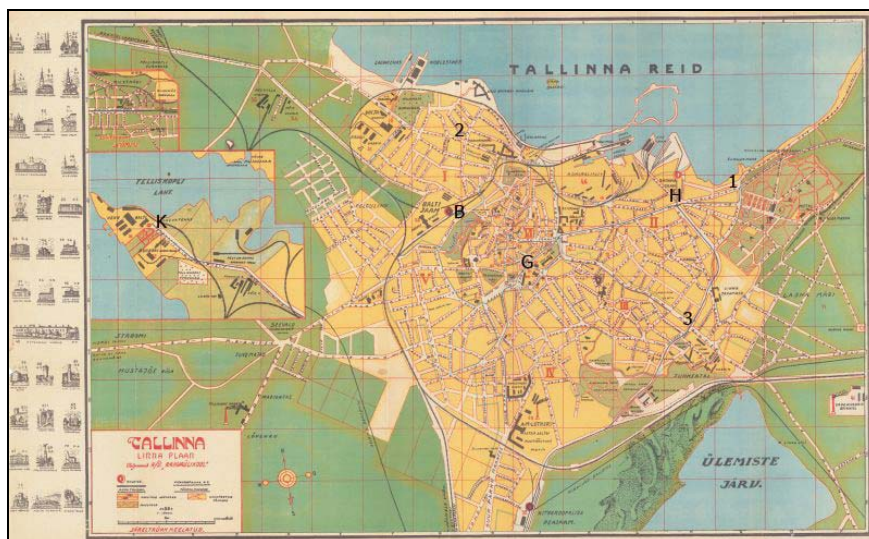
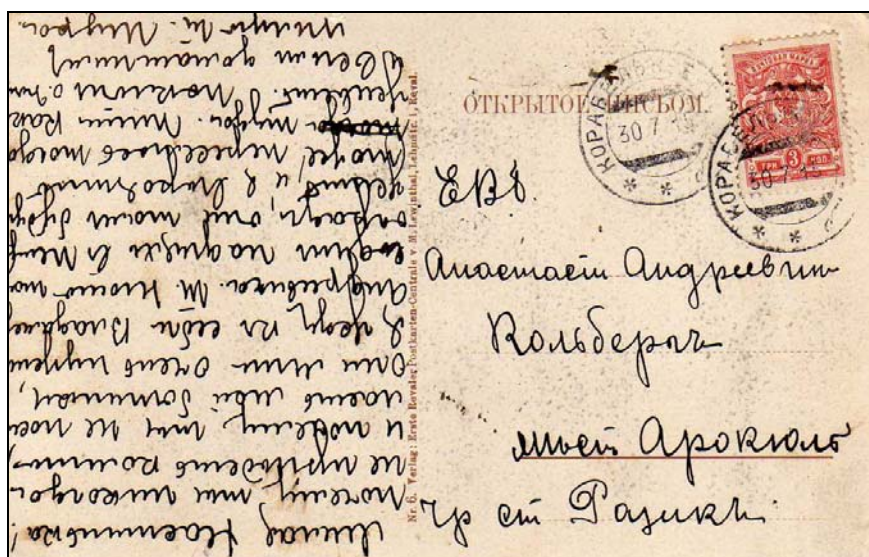
Afkortingen:

G= Hoofdpst- en telegraafkantoor
1=1e stadsbijkantoor
2=2e stadsbijkantoor
3=3e stadsbijkantoor
K= stadsbijkantoor Korabel'noe
B= Baltisch Spoorwegstationspostkantoor
H=Haven Spoorwegpostkantoor.

Afb. 11

Prentbriefkaart lokaal verzonden binnen Revel van het stadsbijkantoor Korabel'noe en gestempeld met het stempel met kenletter "a".

Sijtze Reurich

Op 28 juli 1914 brak de Eerste Wereldoorlog uit. Frankrijk, Groot-Brittannië en Rusland streden tegen Duitsland, Oostenrijk-Hongarije, Bulgarije en Turkije. Later mengden ook andere landen zich in het conflict.

Na aanvankelijke successen van de Russen waren aan het oostfront de Duitsers vanaf augustus 1914 aan de winnende hand. Ze bezetten het Russische deel van Polen, stukken van het huidige Wit-Rusland en de Oekraïne, Litouwen en Koerland, het zuidwesten van het huidige Letland. Eind 1917 en begin 1918 kwamen daar de Russische gouvernementen Lijfland en Estland en stukken van de gouvernementen Petrograd, Pskow en Witebsk bij.

Russisch-Polen en het Postgebied Ob. Ost

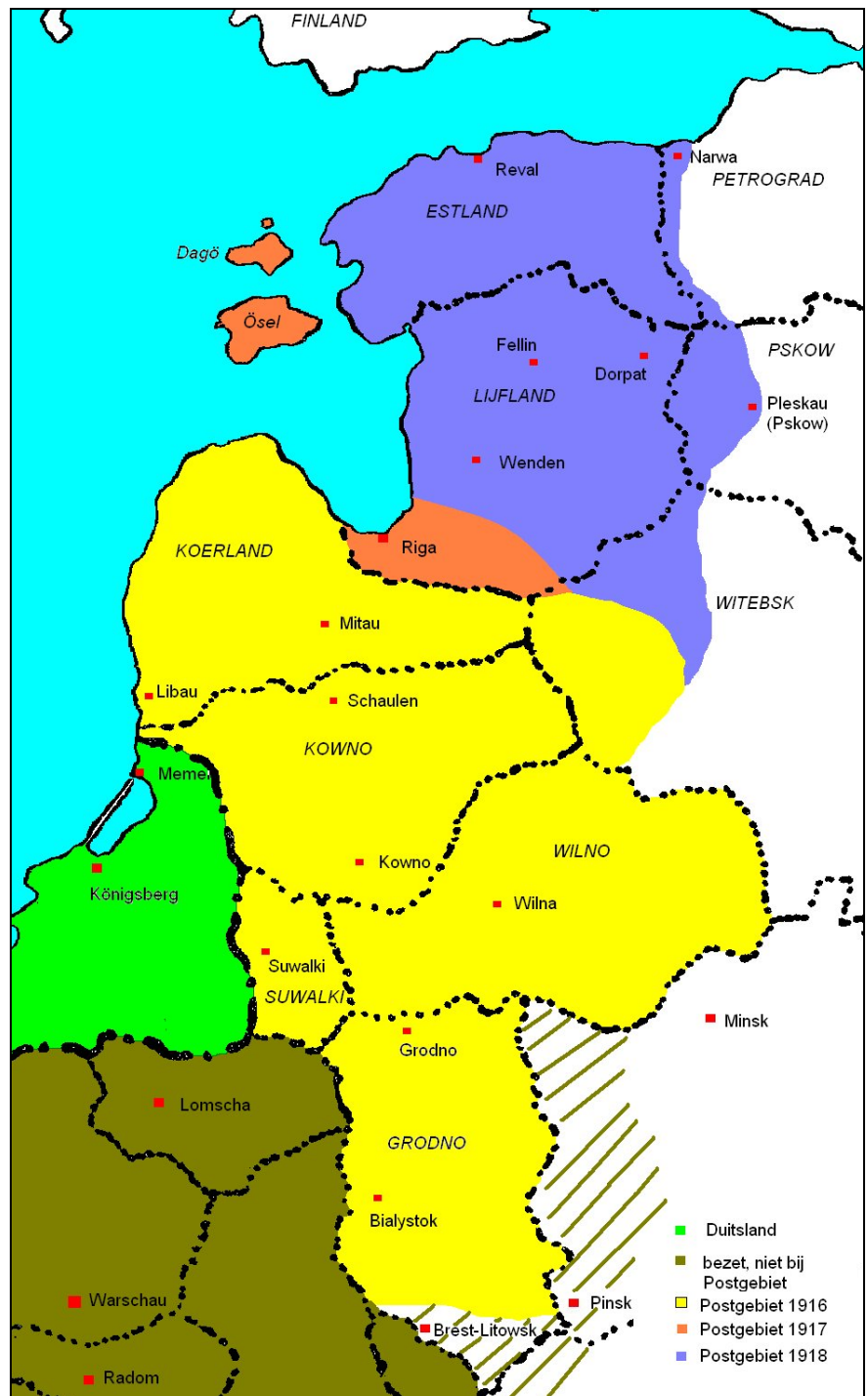
Voor het bezette gebied werd een apart bestuur ingesteld, dat luisterde naar de naam *Gebiet des Oberbefehlshabers der gesamten deutschen Streitkräfte im Osten*. Het bestuur was in handen van militairen.

In het westelijke deel van het gebied, dat tegenwoordig in Polen ligt, werden op 12 mei 1915 eigen postzegels uitgegeven. Het waren Germaniazegels met een opdruk 'Russisch-Polen'.

Eind 1915 kreeg dit gebied een eigen bestuur, dat ook uit militairen bestond. Het werd omgedoopt in Generalgouvernement Warschau. Op 1 augustus 1916 werden ook nieuwe postzegels aangemaakt: Germaniazegels met opdruk 'Gen.-Gouv. Warschau'.

Ook voor een stuk Rusland ten oosten van Russisch-Polen kwamen er op 15 januari 1916 eigen postzegels en briefkaarten. Die hadden een opdruk 'Postgebiet Ob. Ost'. Dat stond voor 'Postgebiet des Oberbefehlshabers Ost'. De zegels waren geldig in de voormalige Russische gouvernementen (provincies) Grodno, Koerland, Kowno, Suwalki, Wilno en later ook in Lijfland en Estland.

Het kaartje van **afbeelding 1** laat het Postgebiet zien.

Afb. 1.
Het Postgebiet des Oberbefehlshabers Ost

Via Königsberg

In beide gebieden was de postdienst in handen van militairen en werkte ze nauw samen met de veldpost. De civiele postdienst zat doorgaans met de plaatselijke veldpost in hetzelfde kantoor. Meestal was dat het vroegere Russische postkantoor.

Alle post werd door een censor gelezen en na lezing voorzien van een censurstempeltje. Dat ging heel ver. Als een filatelist een onbeschreven briefkaart verzuurde aan een andere filatelist, was de censor gauw klaar, maar hij zette wel een stempeltje.

Post binnen het gebied moest altijd via een van de censuurkantoren. Dat waren er oorspronkelijk zeven en op het laatst dertien. Post naar Duitsland ging altijd via de Duitse stad Königsberg, het huidige Kaliningrad, waar een groot censuurkantoor was. In de begintijd ging ook de post naar Russisch-Polen via Königsberg, zoals uit afbeelding 2 blijkt. Een blik op de kaart van afbeelding 1 laat zien dat dit voor post uit de gouvernementen Grodno en Wilna een flinke omweg was.

Het gaat hier (afb. 2) om een brief van Wilna (het huidige Vilnius) naar Warschau van 17 mei 1916 (het stempel is moeilijk leesbaar, maar die datum lijkt er het meest op). Het stempel 'Geprüft und freigegeben Königsberg i.Pr.' is onmiskenbaar van Königsberg. 'i.Pr.' staat voor 'in Preußen', 'in Pruisen'.

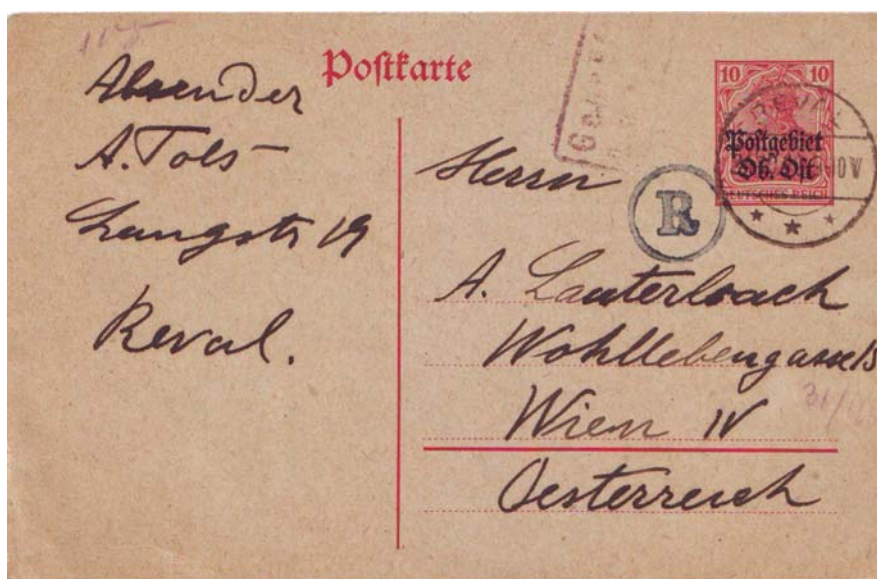
Wie naar de postzegel kijkt, ziet iets raars: die is niet van het Postgebiet, maar van Russisch-Polen. Hoe komt dat?

Wel, de envelop is afkomstig van het Agenturhaus Opatowski in Warschau. En wie is de geadresseerde? De firma Opatowski in Warschau. Bovendien zitten in de envelop twee verticale vouwen. De envelop is in opgevouwen toestand als antwoordenvolp meege- stuurd met een brief van Warschau naar Wilna van dezelfde firma. De postzegel was er in Warschau al opgeplakt, en was dus een postzegel van Russisch-Polen, want andere zegels waren daar niet te krijgen. Officieel mocht dat niet. Kennelijk heeft een postambtenaar bij het passer- en van de brief zitten slapen.

Afb. 2

Brief van Wilna naar Warschau, 17 mei 1916

Afb. 3

Briefkaart van Reval (het huidige Tallinn) naar Wenen, 24 oktober 1918

De alternatieve route

Behalve naar Duitsland en Polen was vanuit het Postgebiet ook post naar Oostenrijk-Hongarije mogelijk. Die ging niet via Königsberg, maar via Białystok en Warschau naar Breslau (nu Wrocław in Polen, maar toen nog een Duitse stad). Daar werd ze gecensureerd. **Afbeelding 3** laat zo'n poststuk zien.

De briefkaart is van Reval naar Riga gegaan en daar alvast gecensureerd. De R in een cirkel is van de censuur in Riga. Daarna is de kaart via Białystok en Warschau (waar helaas geen stempel werd gezet) naar Breslau gegaan, waar ze nogmaals werd gecensureerd. Het (jammer genoeg niet erg duidelijke) stempel luidt: 'Geprüft Ü.-St. VI. A. K.' De letters staan voor 'Überwachungsstelle des VI. Armee-korps'.

(Controlepost van het Zesde Legerkorps).

In dit geval had die route geen speciale voordelen boven de route via Königsberg. Maar zoals een blik op de kaart van afbeelding 1 leert: voor post vanuit de gouvernementen Grodno en Wilna naar Russisch-Polen (later het Generalgouvernement Warschau) zou deze route een handige achterdeur vormen.

De achterdeur gaat open

De brief van **afbeelding 4** laat zien dat de postale autoriteiten zich dat ook realiseerden.

Deze brief is niet gecensureerd in Königsberg, maar in Białystok, want daar werd het stempeltje B in een cirkel gebruikt.

Het is niet duidelijk wanneer deze achterdeur openging, maar Gerhard Hahne (zie literatuur) laat een paar voorbeelden uit 1917 zien. Ik vermoed dus dat het in het begin van dat jaar is gebeurd. Hij laat trouwens ook zien dat post uit het gouvernement Suwalki eveneens via Białystok ging.

Post in omgekeerde richting

Er was natuurlijk ook post vanuit Russisch-Polen naar het Postgebiet. Een voorbeeld daarvan geeft **afbeelding 5**.

Natuurlijk is ook deze kaart gecensureerd, en wel in Warschau. Het censurstempel luidt: 'Geprüft – Postüberwachungsstelle Warschau'. Dit vertelt ons echter niet of de kaart via Königsberg of via Białystok is gegaan.

Hahne laat ook een briefkaart van Warschau naar Wilna van eind 1917 zien, die zowel in Warschau als in Białystok is gecensureerd. Dat is tenminste duidelijk: ook post van Russisch-Polen naar de gouvernementen Grodno en Wilna ging via de achterdeur. We weten alleen niet precies wanneer die achterdeur openging.

◀

Literatuur

Gerhard Hahne, *Die Inflation der Markwährungen und das postalische Geschehen im litauisch-polnischen Raum*, Forschungsgemeinschaft Litauen

Afb. 4

Brief van Wilna naar Czenstochau (het huidige Częstochowa in Polen), 25 februari 1918

Afb. 5

Briefkaart van Warschau naar Wilno (de Poolse naam voor Wilna of Vilnius), 1 juni 1916.

im Bund Deutscher Philatelisten e.V., Uetze, (1996), blz. 95-99.

Karl-Heinz Riemer, *Die Postüberwachung im deutschen Reich durch Postüberwachungsstellen 1914-1918*,

Poststempelgilde 'Rhein-Donau' e.V., Düsseldorf, 1987.

Over de brief van afbeelding 2 heb ik eerder geschreven.

Zie:

Sijtze Reurich, 'Vier raadselachtige frankeringen uit WO I', *Oost Europa Filatelie*, februari 2012, blz. 29-36.

KOMJAUNIMO TIESA : KOMSOMOL WAARHEID

Jan Kaptein,

De Litouwse naam Tiesa betekent 'Waarheid'.

Bij de brief hier (afb. 1) gaat het om de Komjaunimo Tiesa, de Komsomol Waarheid. Het adres is ook uit deze periode: Vilnius, Stalino prospektas Nr. 12.

De Комсомольская правда (Komsomolskaya Pravda) begon als een officieel orgaan van het Centrale Comité van de Komsomol, de Communistische Jongeren Unie, de Jeugdafdeling van de Communistische partij van de Sovjet Unie. Op 24 mei 1925 werd het eerste nummer uitgegeven. Er kwamen ook edities voor o.a. Ukraine, Belarus en Moldova. De volledige naam van de Komsomol in de Sovjet Unie was sinds 1922: Всесоюзный Ленинский Коммунистический Союз Молодёжи (ВЛКСМ), "Communistisch Leninjeugdverbond voor de gehele Sovjet-Unie".

De Komsomolskaya Pravda is sinds 1 december 1990 een veel gelezen tabloid.

In het briefhoofd is ook te zien:

Lietuvos LKJS CK

Het gaat om het Centraal Comité (CK: Centro Komitetas) van de Litouwse LKJS – Lenino komunistenė jaunimo sajunga", Lenin Communistische Jongeren Unie. De inhoud van de brief is ook bewaard gebleven. In het briefhoofd staat de Litouwse naam 'Tiesa' en de Cyrillische aanduiding ПРАВДА (PRAVDA). De brief is in het Litouws en Antanas Jankauskas heeft een ruwe vertaling gemaakt:

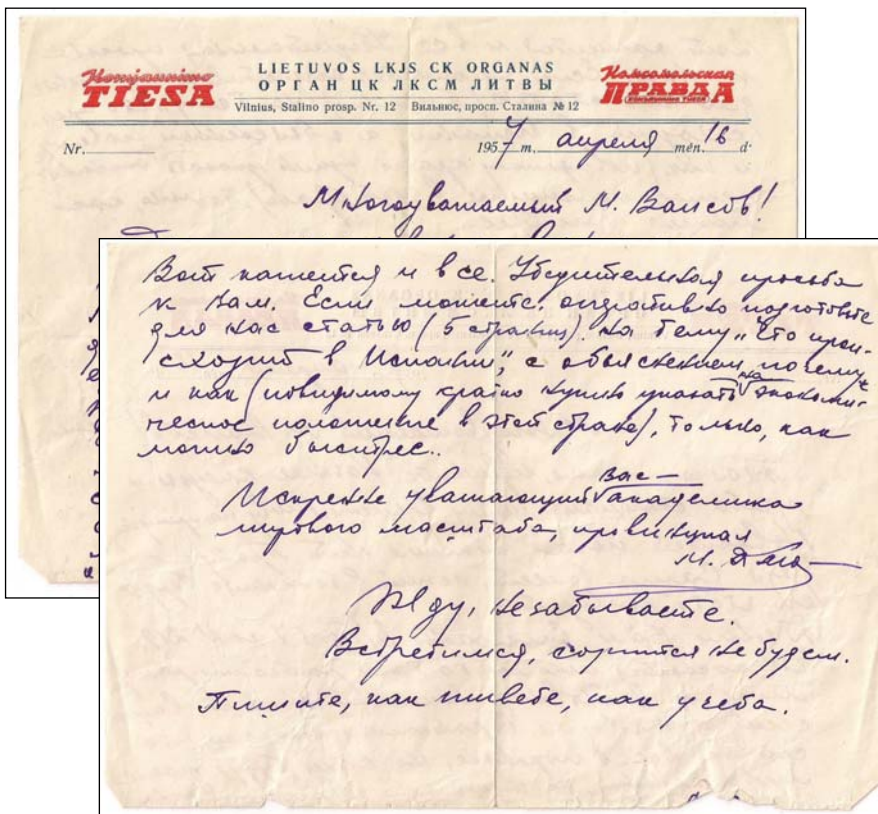
"Geachte M. Vaisof,

sorry voor de lange stilte. Verschillende hindernissen en studie namen alle tijd. Het leven gaat zoals altijd. Ik heb geen nieuws. Tussen haakjes – oom Sasha heeft problemen met zijn hart en ligt in een ziekenhuis".

De hier getoonde 'firmabrief' is een bijzondere: Komjaunimo Tiesa, Komsomol Waarheid.

Afb. 1 (76 %) De brief gaat vanuit Vilnius naar Moskou. n Moskou.

Afb. 2 (50 %)

Guus Franssen

Met industrialisatie en stijgende economische vooruitgang nam het postverkeer binnen Europa en daar buiten sterk toe. Om de verhoogde postaanvoer te kunnen verwerken was een machinale verwerking van brieven en postkaarten noodzakelijk. Hierbij speelden stempelmachines een grote rol. Kon een goed geoefende beambte in de beginperiode van de “stempel-machines”, die meestal handbediend waren, nog een gelijk aantal afslagen maken, naarmate er verbeteringen en nieuwe uitvindingen gedaan werden kregen de stempelmachines echter de overhand. In het Tsarenrijk waren de kragmachines de eerste stempel-machines, die een wezenlijke verbetering brachten in de verwerking van de aan-gevoerde hoeveelheid post.

Nadat de firma van Nils Aall Krag – geboren 30-11-1863 in Risör, gestorven 12-2-1926 in Oslo- reeds vroeger op het terrein van de frankeermachines werkzaam was geweest met o.a. uitvindingen van Karl Uchermann en ook de latere uitvinder van de kragstempelmachine Gustav Adolf Hansen – geboren 10-2-1875- reeds eerder een poging had gewaagd met een frankeermachine, patent 13.821 van 15 november 1902, ontwikkelde men zich steeds verder in de Krag Maskin-fabriek AS om een product te vervaardigen, dat de gestaag groeiende stroom van correspondentie in vele landen daadkrachtig en machinaal kon gaan verwerken.

Uitgevonden en verder ontwikkeld in Noorwegen heeft de kragmachine jarenlang de concurrentie van andere machinebouwers doorstaan en zich een grote machtspositie op het gebied van machinaal afstempelen van poststukken verworven in vele landen van de wereld. In 1903 ontwikkelde Gustav Adolf Hansen, eigenlijk

Dit artikel is gebaseerd op een uitgebreider werk over de Kragmachines in het Russische Keizerrijk. Deze eerste aflevering gaat vooral in op de historische achtergrond en de werking van de Kragmachines.

Afb. 1

Afb. 1a. Patent Nr 14098 in Noorwegen

smid/monteur, die de fijne mechanica ook beheerste, een machine, waarvoor door Nils Aall Krag patent werd aangevraagd in Noorwegen, dat verkregen werd op 10 januari 1904 onder nummer 14.098 (**afb. 1a**).

Zonder de financiële ondersteuning van Nils Aall Krag, koopman en zakenman, zou de kragmachine zich niet zo succesvol hebben ontwikkeld en een leidende positie in de wereld van de machinestempeling verworven hebben. Behalve in Noorwegen vinden we voor de eerste kragmachines ook patentaanvragen in verschillende Europese landen, b.v. Oostenrijk, Frankrijk, Zwitserland en in de Verenigde Staten (No.829,657 van 28 augustus 1906 en aangevraagd 22 juni 1904 en patent 848,558, aangevraagd 3 oktober 1905 en verstrekt op 26 maart 1907). Bij deze aanvragen werden tekeningen gevoegd, die de werking van de machine moesten verduidelijken. Van het Oostenrijkse Patentschrift Nr 20.526 van 28 juni 1904 en in werking per 1 februari 1905 tonen we deze verduidelijkende tekeningen over de werking van het toestel (**afb. 1b**).

De werking van de machine was als volgt:

“Poststukken werden met de postzegel naar beneden op een hellend vlak neergezet, zodat ze vanzelf naar beneden schoven. In de oorspronkelijke versie kwam de voorste brief telkens op een horizontale, draaiende plaat, die hem meenam door een goot naar twee draaiende walsen. De ene stempelde de brieven of kaarten en de ander zorgde voor transport en de nodige tegendruk. De ene wals was geheel vlak en op de andere kwam een ring voor, gevormd door twee tegenover elkaar gelegen dagtekeningstempels, waartussen een strook met 7 lijnen. Hierdoor stempelde de machine een doorlopende band, die afwisselend dagtekeningstempels en lijnen vertoonde. Daarna werden de poststukken door een wormwiel weer tot een pak tegen elkaar gedrukt.”

De afdruk van de doorlopende band, met afwisselend 2 dagtekeningstempels en 2 vlakken met lijnen, had bij de eerste machines een lengte van ca 157 mm en was afhankelijk van de diameter van de stempelrol. De afstand tussen overeenkomstige punten van het stempel was altijd ca 78 mm.

PATENT-ANSPRÜCHE:

1. Briefstempelvorrichtung, dadurch gekennzeichnet, daß die Zuführungswalze gegenüber der der Stempelwalze zunächst liegenden Magazinführungswand gelagert ist und mit einem an dieser Wand angeordneten, in deren Längsrichtung federnd beweglichen Druckfinger zusammenwirkt, zu dem Zwecke, daß die Zuführungswalze nur den jeweils vordersten Brief gegen den Druckfinger preßt, auf die dahinter liegenden Briefe aber keinerlei Druck ausüben kann.
2. Ausführungsform der Briefstempelmaschine nach Anspruch 1, gekennzeichnet durch einen mit Kautschuk überzogenen, in eine Nut des Druckfingers (M) passenden, an der Zuführungswalze (G) hervorragenden Ringstreifen (O).

Fig.1

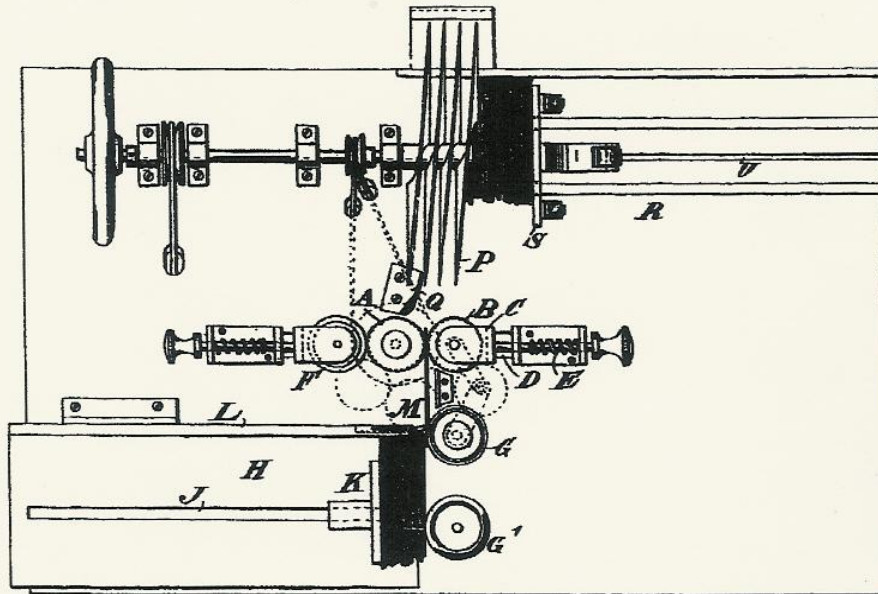

Fig.2

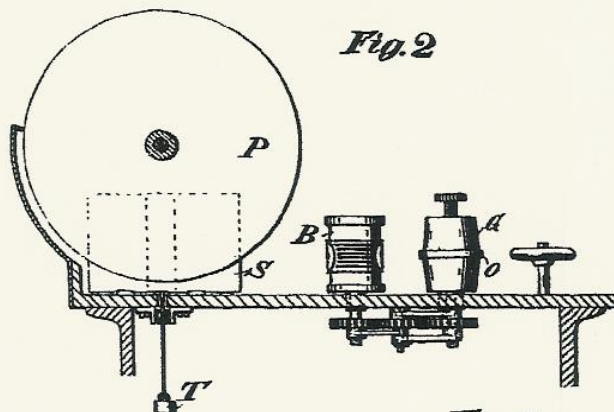

Fig.5

Fig.4

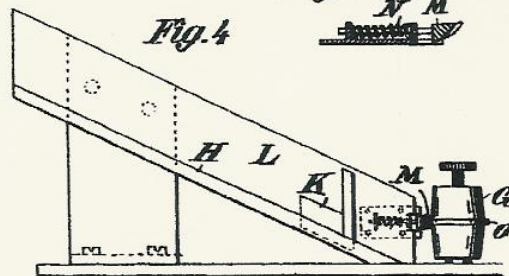
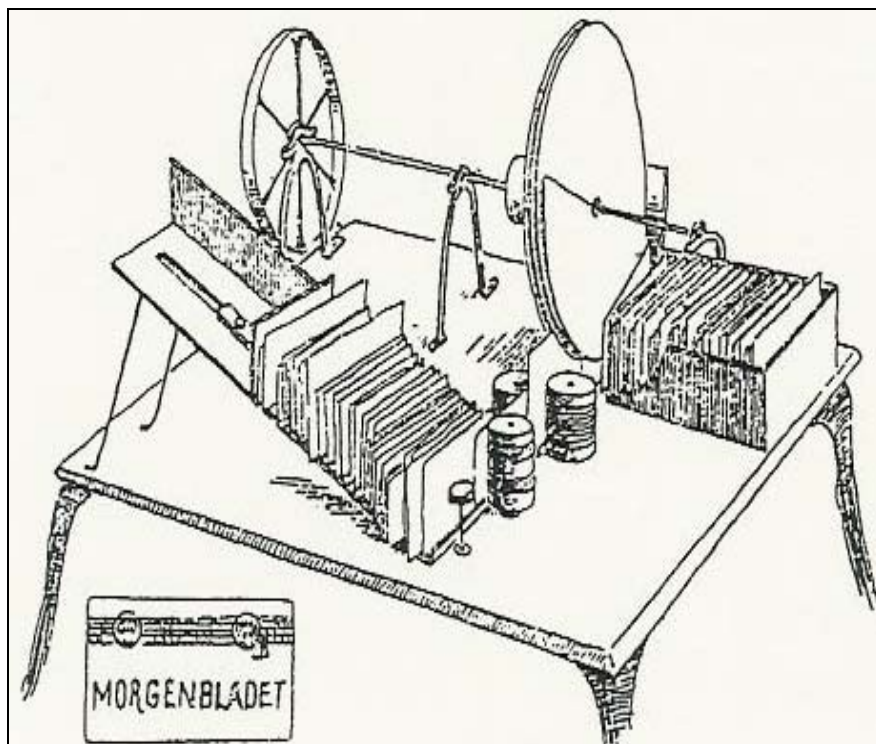

Fig.3

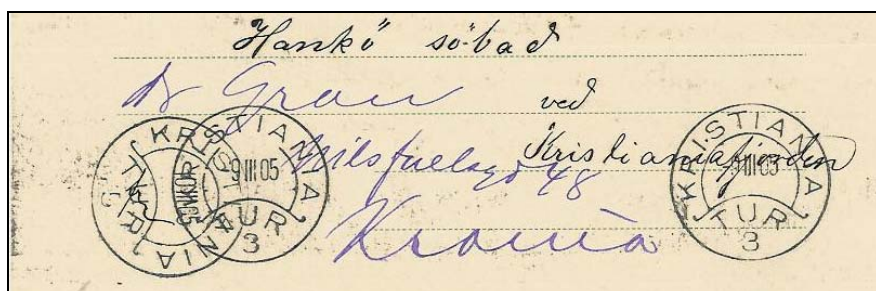
Afb. 2

Tekening van prototype uit "Posthornet" 16 aug 1905.

Afb. 3

Proefstempel van 18.V.04.7-8 E (Collectie Marius Gabrielsen).

Door het slippen van de rol ontstonden wel vaak verwrongen of "geknepen" afdrucken, die zorgden voor een iets geringere afmeting. De eerste machines in het Russisch Keizerrijk hadden allemaal zo'n stempelrol.

Het prototype van de machine (**afb. 2**), ontstaan in de Krag Maskinfabrikk te Kristiania (=Oslo), werd in april/mei 1904 positief getest op het hoofdkantoor van Kristiania. Van dit eerste continuerende stempel, bestaande uit 2 dagtekenstempels en 2 stempelbanden met horizontale lijnen, zijn slechts enkele exemplaren bekend (**afb. 3**).

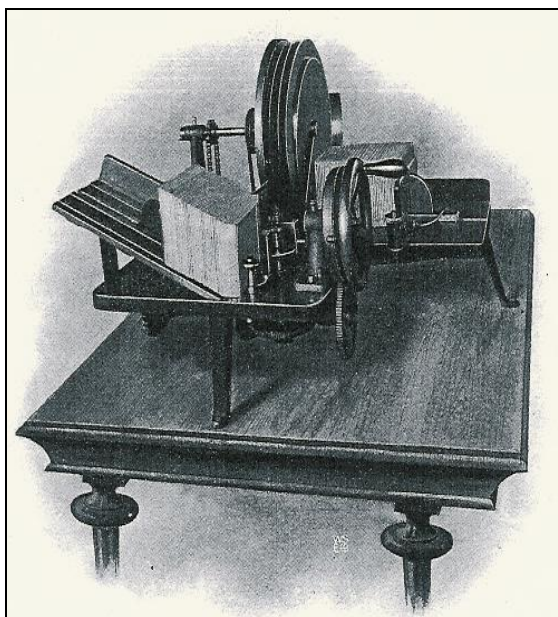
Op hetzelfde hoofdkantoor werd per 1 oktober 1904 op de Briefafdeling, 2e etage, én op de Bestelafdeling een verbeterde versie met motoraandrijving à 1100 Noorse Kronen in gebruik genomen, waarvoor de stempels door graveur Hellig Rui vervaardigd waren. Vroegst bekende afdruk is van 8.X.1904 in de collectie van Marius Gabrielsen (www.nrgx.com/ The Postmarks of Christiania)

Op de bestelafdeling, machine geïnstalleerd op de 3e etage, werd een aankomststempel geplaatst, een zogenaamd TURstempel, waarbij het continuerende lijnmotief overbodig was (**afb. 4**).

Dit Turstempel gaf de bestelronde aan, zoals volgens mij later in Riga vanaf mei 1912 door de ingezette cijfers in het benedensegment werd aangegeven. De eerste machinestempels voor de kragmachine werden gegraveerd door Hellig Rui en hadden meestal 7 horizontale lijnen als stempelband. De stempelkop zelf was vaak van het type waarbij de datumpartij in één rechte lijn op radertjes was geplaatst met gearceerde segmenten beneden en boven de datumbrug. Vanaf midden 1906 verzorgde Finn Hansen, een neef van Gustav Adolf Hansen, het graveerwerk in dienst van het bedrijf zelf.

Afb. 4

Krag-stempel op een briefkaart van Hammerfest via Fredrikstad doorgezonden naar Kristiania. Daar onbestelbaar op -9 III 05 via TUR3, maar op 10 III 05 via TUR 5 alsnog besteld.

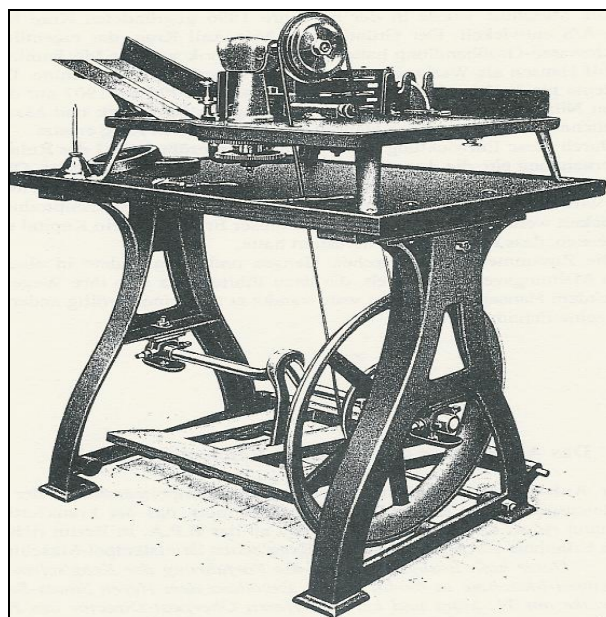

Afb. 6
Handmachine

De handelsgeest van Nils Aall Krag zorgde ervoor dat er steeds nieuwe verbeteringen aan het toestel werden aangebracht. Om de prestaties en het bedieningsgemak van de handstempelmachine (**afb. 5**) te verhogen ontwikkelde men reeds vroeg de pedaalmachine (**afb. 6**) en de met een elektromotor uitgeruste versie.

Via positieve reacties met betrekking tot de werking van het toestel (o.a. van P.W. Barth van het hoofdpstkantoor in Kristiania) werd de machine eerst over Noorwegen zelf en daarna de overige Scandinavische landen - Denemarken in december 1904 en Zweden in januari 1905- verspreid. In 1905 volgden o.a. het Duitse Rijk en Groot-Brittannië.

In 1906 waren er proeven in België vanaf 5 april met twee machines voor uitgaande en binnenkomende post. Bekend zijn DÉPART-afstempelingen tot 29 april en van 31 mei. Het Arrivée-stempel is bekend tot 17 augustus. Hier werd echter niet besloten tot aanschaf van een kragmachine. Landen, die wel positief reageerden en de stempelmachines aanschaffen waren in 1906 het grote Oostenrijkse Rijk, Nederland, Frankrijk en Algerije. Eveneens in 1906 vinden we de eerste contacten met het Russische Keizerrijk in de Finse Gebieden en in St Petersburg. Ook Roemenië komen we al eind 1906 tegen.

Afb. 7
Pedaalmachine

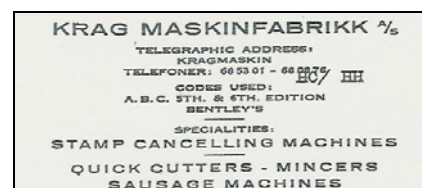
In 1907 werd een poging gedaan in Toronto in Canada, maar daar is slechts 1 proefafdruk bekend van 25 juli 1907 en werd om wat voor reden dan ook de machine opnieuw ge"kist" en op transport gesteld naar de V.S. voor een verlengde proefperiode in Washington, D.C. van 12 augustus 1907 tot en met 7 februari 1908, maar de postadministraties aldaar besloten negatief en besloten verder te gaan met hun eigen machinebouwers.

De eerste contacten bestonden in de beginperiode in het aanschrijven van de postadministraties per brief met het beschrijven van de mogelijkheden en kenmerken en vooral het aanprijzen van de prestaties, de snelheid en accuratesse, de duidelijkheid van het stempelbeeld en de gemakkelijke bediening en onderhoud van deze machines. Meestal werd een brief bijgevoegd, waarin de positieve prestaties en werkwijze van de eerste machines op het postkantoor te Kristiania werden beschreven. Er werden stempelvoorbeelden bijgevoegd en een lijst van kantoren, die er reeds gebruik van maakten. In een latere periode werd dit alles in een brochure verwerkt.

Wat de verdere expansiedrift betreft lijkt mij dat vooral de contacten, die zijn oom Ole Krag, de geweerfabrikant, diens zoon Herman Krag, en Nils broer Peter Fynn Krag in Afrika, meegespeeld hebben in een verdere

verbreiding van de kragstempelmachine in o.a. Australië, Zuid-Afrika, Argentinië, Brazilië, Mexico, Cuba.

Behalve zijn samenwerking met Herman Krag, zijn neef en compagnon, schakelde Nils Aall Krag ook andere machinebedrijven en handelshuizen in om zijn product te promoten en te verbreiden. Indien mogelijk verkocht hij de fabricagerechten aan dergelijke bedrijven, die dan voor verder onderhoud, verspreiding en zelfs fabricage zorgden. Zelf had hij als zakenman dan de mogelijkheid om zich ook met de Noorse Posterijen en zijn andere producten te bemoeien, zoals ook uit briefhoofden van zijn firma blijkt.

In Denemarken komen we Messrs. Hassel & Teudt uit Kopenhagen tegen en in Zweden waren reeds in 1905 AB Öfversommeren en later in 1909 AB Globe beiden uit Gothenburg voor Krag werkzaam.

In het Duitse Rijk mag de Firma Schuchardt & Schütte, Spandauerstrasse 59/61 te Berlijn, die vanaf 1 april 1908 tot 7 november 1912 een officieel contract aanging

met de Reichspost, de kragmachine als “DEUTSCHES FABRIKAT” aan de man brengen. Deze firma bezat vele filialen in verschillende landen, ook overzee en met name komen we ook een filiaal tegen in St Petersburg – Newski Prospekt no 11.

Een filiaal van Schuchardt & Schütte in Köln/Rhein aan de Neumarkt 18a-24, levert de eerste machine aan Luxemburg.

Ook biedt deze firma de machines aan in Bayern (Augsburg) en in Württemberg (Stuttgart), maar door de concurrentie met de firma SYLBE & PONDORFF had men daar weinig succes. In het grote Oostenrijkse gebied wordt de Wiener Maschinenfabrik “Donauwerk” van Ernst Krause & Co. met filialen in Praag en Budapest ingeschakeld.

In Nederland treedt de firma Posthumus bemiddelend op bij de levering van de eerste kragmachines in 1906/1907 en “De Munt” vervaardigt in 1910 “eigen” kragmachines. Na beëindiging van het contract tussen Schütte en de Rijkspost zorgt vanaf 1912 de jonge firma van H.H. Klüssendorf, eveneens uit Berlijn, voor reparaties aan verschillende stempelmachines, waaronder ook de krag. Ze levert ook nieuwe stempelwalsen.

Het Russische Rijk

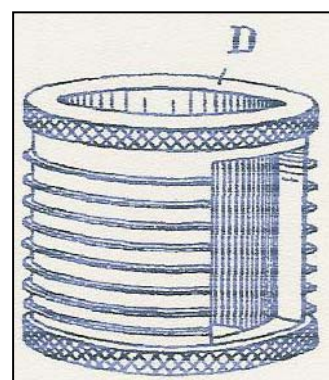
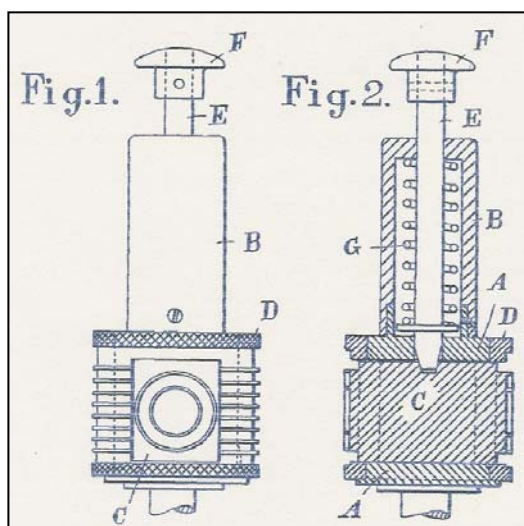
Hoe de levering aan de vele Russische kantoren verliep is mij door gebrek aan archiefgegevens verder nog niet bekend. Zeer waarschijnlijk hebben de kantoren in eigen beheer mogen onderhandelen met de firma Krag. Er zijn veel kantoren in grote steden, die geen machines aanschaffen, in kleinere plaatsen kwamen daarentegen wel kragmachines. Plaatsing door kundige monteurs en aanwijzingen voor goed onderhoud waren gewoonlijk het werk van de leverancier, in dit geval de Krag Maskinfabrikk. Vanwege het gemis aan archiefgegevens van de betreffende kantoren komen we later met een lijst van vroegst bekend en laatst bekend gebruik van de verschillende stempels, die in deze machines gebruikt zijn. Tevens zullen we de kantoren aanduiden, waarvan proefafdrukken door Frederick A. Brofos gegeven worden, maar door mij nog niet zijn gezien.

Het eerste contact moet gezocht worden in het voorjaar van 1906 en de

Afb. 8

Doos met losse karakters –alles in tweevoud - voor de twee stempelkoppen van de kragmachine.

Afb. 9

Tekeningen bij Noors Patent Nr 18.300

levering van de machines gebeurt dan in de zomer en herfst van 1906. Helsinki heeft als vroegst bekend gebruik 20-7-06 (ex collectie R. Hillesum) en St Petersburg stempelt al op **17 juli 1906**.

Wat betreft de catalogisering van de verschillende kragstempels volgen we hier zoveel mogelijk de bekende aanduidingen: voor Finland - R. Hillesum en Ivo Steyn – OEF 4° jrg. Nr 4 ; voor St Petersburg – Baillie & Peel; voor Riga -V. Marcilger; voor Moskou vanwege onbekendheid een eigen indeling van eigen materiaal en voor de andere Russische kantoren geven we de lijst met vroegst- en laatst bekende data van Ivo Steyn aangepast aan de nieuwste gegevens uit eigen materiaal.

De stempelkoppen van de Russische kantoren vertonen bijna allemaal hetzelfde beeld als de normaal

als de normaal gangbare dagtekenstempels, n.l. een dubbelringstempel, waarbij de dag-, maand-jaar- en eventueel uurkarakters los inzetbaar waren. In Moskou en St Petersburg zien we ook de z.g. langebalkstempels van het model typenrader, waar de karakters op losse radertjes zaten, die door draaien in de juiste stand gezet konden worden en veel tijd bespaarden. De stempelband varieert van 4 tot 8 horizontale lijnen al dan niet gebroken, tot golflijnen en gebroken golflijnen. Kragstempels vinden we hoofdzakelijk terug op brief- en ansichtkaarten, maar ook op brieven komen we ze tegen als vertrek-, transit- of aankomststempel, al dan niet met stempelband. Op krantenwikkels en postwissels zijn ze zeer zeldzaam. De stempelband kon bij de latere modellen vanaf 1907, Noors patent Nr 18.300 van 13.03.1907, zelfs afgeschoven worden. (afb. 9).

Op deze afschuifbare huls zijn duidelijk aan de boven- en benedenzijde de gearceerde randen te zien, die dikwijls door overvloedig inkten met het gehele stempel werden afgedrukt.

Het gebruik van de Gregoriaanse en Juliaanse tijd op een en hetzelfde poststuk kwam ook regelmatig voor, zodat het lijkt of de aankomsttijd vaak vroeger lag dan de vertrektijd. (afb. 10) Het verschil tussen deze 2 kalenders bedroeg sinds 1900 13 dagen. In Servië zien we dat stempels van Belgrado zelfs 2 verschillende stempelkoppen droegen, n.l. een met de Gregoriaanse en een met de Juliaanse tijdrekening. (a.46) In februari 1918 werd het gebruik van de Juliaanse kalender door de Sovjetautoriteiten afgeschaft.

Over de geleidelijke slijtage door intensief gebruik, door teveel of te weinig inktaanvoer, door slecht onderhoud en daarna de reparatie of vernieuwing van stempelkop of stempelband en door slechte kwaliteit van het gebruikte ijzer voor de stempelkop willen we nu niet uitweiden. Hier willen we alleen zoeken naar de gebruikperiode van de verschillende stempeltypen van de kantoren uitgaande van de bekende gegevens, aangevuld met eigen onderzoek. Meldingen van nieuwe kantoren en uiterste data met voorbeeld van scan of kopie zien we dan ook met vertrouwen tegemoet, aangezien we van mening zijn dat de genoemde data zeker nog scherper bijgesteld kunnen worden.

De Finse kantoren

In het voorjaar van 1906 moeten er contacten zijn gelegd door de Firma Krag met de Finse Postadministratie omdat in de vroege zomer van dit jaar de machine op het kantoor van Helsinki in gebruik is genomen. De eerste stempels bezaten twee stempelkoppen van het normale type dubbelringstempel en 2 stempelbanden van 8 horizontale lijnen. Bij latere wijzigingen komen we verschillende typen stempelbanden tegen, variërend van golflijnen, gebroken horizontale lijnen, gebroken golflijnen enz.

In vele landen kwamen er klachten van particulieren en grootgebruikers

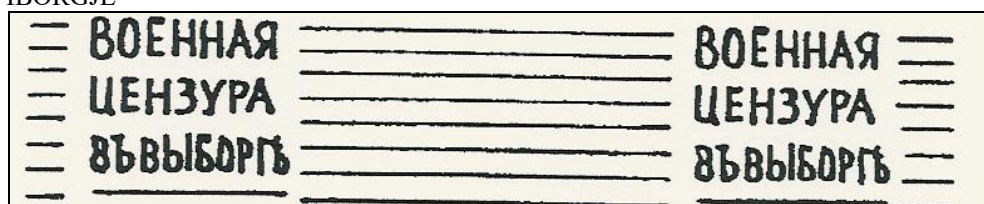
Afb. 10
St Petersburg-Helsinki. V=-7.II.1907 A=21.II.07

over de te forse vernietiging van hun gedrukte firmanaam of reclameboodschap op enveloppen of briefkaarten, of hun geschreven tekst op correspondentie- of briefkaarten. Daarom deden sommige postkantoren moeite om dit te voorkomen en niet de gehele boven- of benedenzijde, maar de linker- of rechterkant van een poststuk af te stempelen (Odessa bijv.) In het Russische Rijk had men daar minder last van omdat men reeds vele jaren het normale gebruik kende om de frankeerzegels als een soort sluitzegel op de achterzijde van de enveloppen te plakken. Ook het verminderen van het aantal annuleringslijnen van bijv. 7 naar 3 in Kristiania in 1908 was een poging tot verbetering. De firma's zelf probeerden dit op te lossen door bijv. de firmanaam op de benedenkant van een enveloppe te laten drukken. Nu terug naar de Finse kantoren Helsinki, Wiipuri, Turku en Tampere. Ivo Steijn en René Hillesum gaven in 1987 in Oost Europa Filatelie 4e Jaargang nr 4 een indeling van het gebruik van de kragmachine in deze kantoren. Van deze indeling ben ik afgeweken, omdat m.i. een omgekeerde datum-aanduiding geen nieuw type voortbrengt, maar gewoon een fout van de beambte is bij het inzetten van nieuwe karakters. Pas wanneer de cyrillische tekst uit de stempelkop verdwijnt tijdens of na de Russische omwenteling kan men m.i. spreken van een ander type.

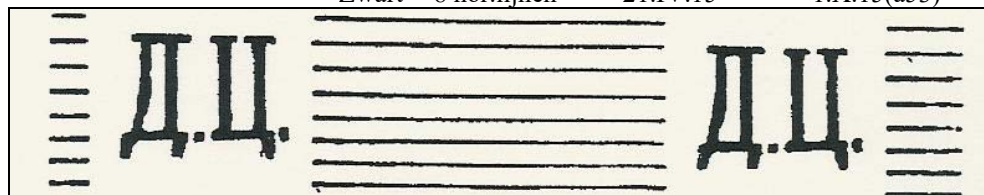
De Finse kantoren Wiipuri en Tampere hebben gedurende de Eerste Wereldoorlog gebruik gemaakt van censuurstempels. Kragmachines werden hierbij eveneens ingezet, waarbij soms stempelrollen gebruikt werden van het normale type : 8 horizontale lijnen al dan niet gebroken. De stempelkop gaf bij de eerste censuurmerken nog een aanduiding weer over de plaats van gebruik, bij latere merken helemaal niet meer.

Deze censuurstempels komen we ook op poststukken uit het Baltische gebied tegen (afb. 11).

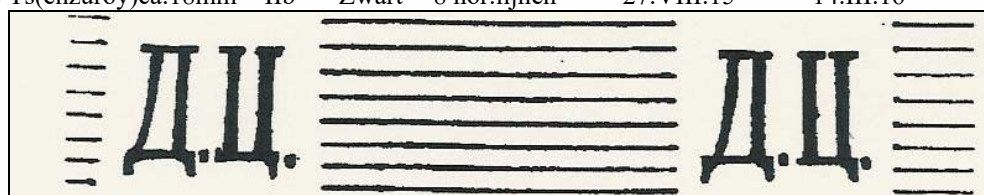
KANTOOR STEMPELKOP	TYPE	KLEUR VLAG	EKU	LKU
Wiipuri VOENNAJA/TSENZOERA	I	Rood	8 hor. lijnen	15.I.15
V VIBORGJE				

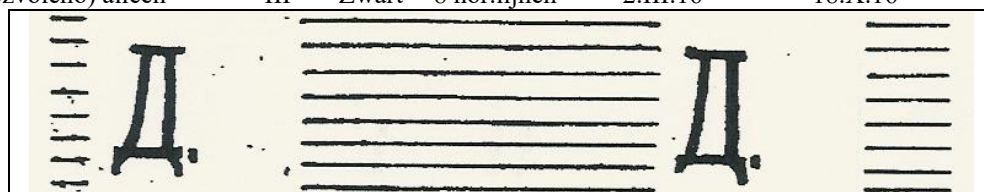
D(ozvoleno) TS(enzuroy) ca.17mm IIa Rood 8 hor.lijnen 3.III.15 13.VII.15(a52)
Zwart 8 hor.lijnen 21.IV.15 1.X.15(a53)

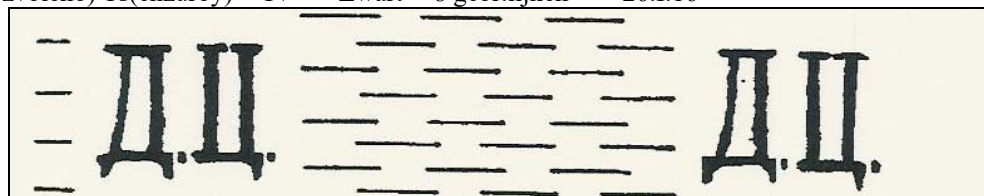
D(ozvoleno) Ts(enzuroy) ca.18mm IIb Zwart 8 hor.lijnen 27.VIII.15 14.III.16

D(ozvoleno) alleen III Zwart 8 hor.lijnen 2.III.16 18.X.16

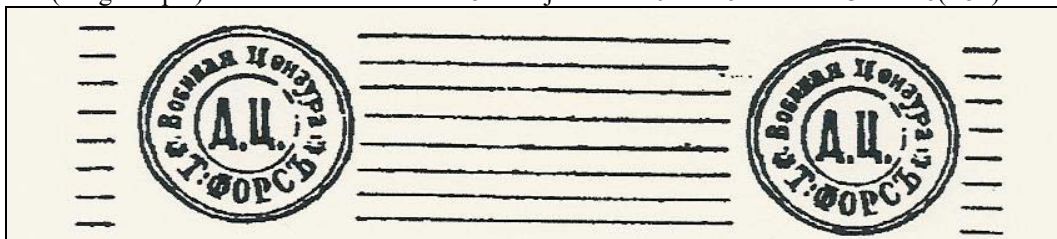
D(ozvoleno) Ts(enzuroy) IV Zwart 8 gebr.lijnen 26.I.16

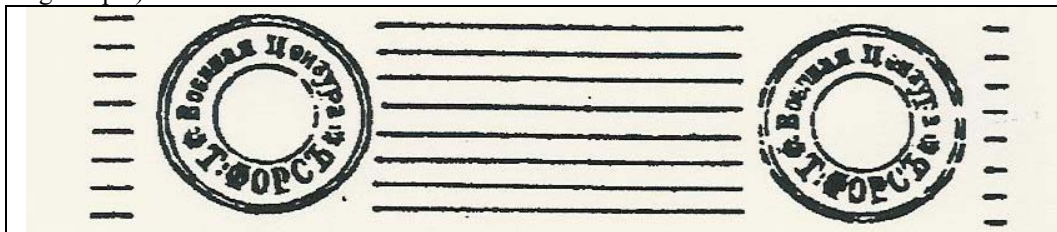
Afb. 11
Militaire brief naar Terioki via treinver-
binding Orel 7 Dvinsk van 23 5 15 met
censuurkragestempel van Wi-
borg/Wiipuri type IIa in zwart van
17mm en aankomststempel op achter-
zijde van Hoofveldpostkaar Polotsk.

<u>Tampere</u> VOENNAJA TSENZOERA	I	Rood	8 hor.lijnen	24.VII.15	21.III.16
D(ozvoleno) TS(enzuroy)					
T:FORS (Ringstempel)		Zwart	8 hor.lijnen	9.III.16	3.VII.16(a.54)

VOENNAJA TSENZOERA	II	Zwart	8 hor.lijnen	3.VII.16	2.I.17
T:FORS(Ringstempel)					

De stempels van Tampere zien er duidelijk anders uit.
Het poststuk hiernaast (afb. 12) heeft ook een censuurstempel uit Wiborg/Wiipuri.

ST PETERSBURG

Ook hier heeft men in 1906 de krag-machine in gebruik genomen. Enkele schrijvers hebben reeds een geslaagde poging gedaan een beschrijving te geven van het gebruik van deze machine en een indeling te presenteren. Wij denken hier aan de indeling volgens Ian L.G. Baillie & Eric G. Peel. Uit de "Deense lijst" van 13-08-1909 (Bijlage II) weten we dat St Petersburg toen beschikte over 3 motormachines en 1 handmachine.

◀

Volgende aflevering: Riga.

Afb. 12 (82 %) (collectie Jan Kaptein)
Brief, verzonden uit РЕВЕЛЬ [REVEL], Tallinn, met het Kragstempel als censuurstempel. De brief is geadresseerd aan:
Leger te velde
2^e infanterie reservebataljon
2^e compagnie
De rang heeft iets te maken met 'vrijwillig'.

1917 DE PERIODE VAN DE VOORLOPIGE REGERING IN LIJFLAND

Ruud van Wijnen

Na de Februarirevolutie deed tsaar Nicolaas II op 15 maart 1917 afstand van de troon. De daarna gevormde Voorlopige Regering was niet in staat om orde te scheppen in de chaos die Rusland in zijn greep hield. Ruim een half jaar later, tijdens de Oktoberrevolutie, grepen de bolsjewieken de macht.

In deze turbulente periode tussen twee historische revoluties verscheen een serie postzegels die, in theorie, ook gebruikt kon worden in Riga en de rest van Lijfland. Maar veel zien we ze niet op brieven en kaarten.

Dit artikel gaat in op de historische ontwikkelingen in Letland in 1917 en toont het gebruik van de postzegels die in dat jaar werden uitgegeven. Elders in dit blad verhaalt Olav Petri over een vergeten brievenbus in Riga. Het lijkt me een goed idee dat u zijn levendige beschrijving nu eerst leest.

Historische ontwikkeling voor 1917

In de zomer van 1915 werd het overgrote deel van Koerland bezet door Duitse troepen. De gouvernementshoofdstad Mitau / Jelgava werd op 1 augustus ingenomen, het meest oostelijke deel ten zuiden en zuidoosten van Daugavpils volgde in 1916 (afb. 1). Na deze opmars stabiliseerde het front tussen het Duitse en het Russische leger zich langs de Dūna / Daugava (afb.2a en 2b). Riga bleef in Russische handen, maar het was een stad in het nauw. Nu echt eerst "De vergeten brievenbus" lezen.

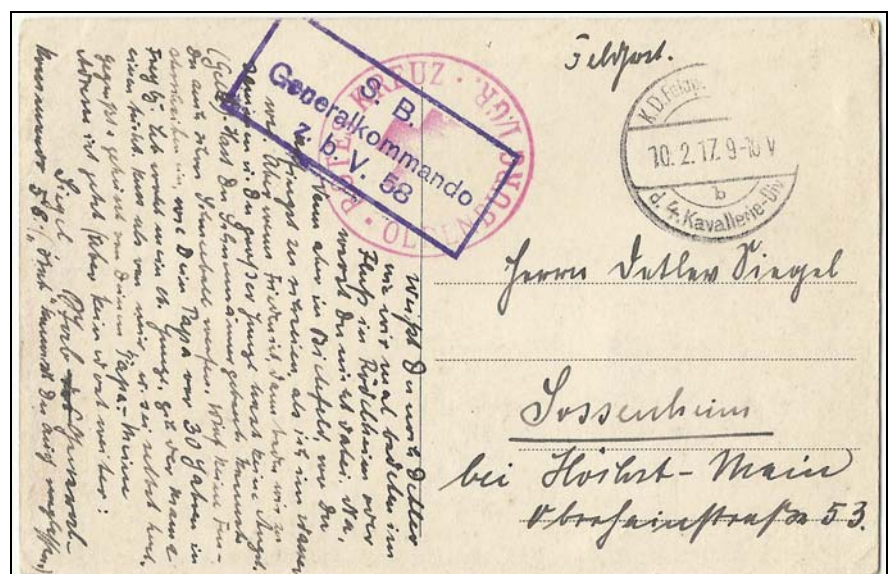
Afb. 2a (83 %)

10 febr. 1917. Ansichtkaart verzonden via de K.D. Feldpostexp. d. 4. Kavallerie-Div. en het Duitse veldpostkantoor nummer 315. Dit nummer vermeldde de afzender op een eerdere kaart. Veldpostkantoor 315 was gevestigd in Gross-Salwen / Lielzve aan het Dūna-front.

Afb. 1 (82 %)

"4. Geschütz vor Dünaburg", per Duitse veldpost verzonden ansichtkaart, 18 febr. 1916.

Begin september 1917 doorbraken Duitse troepen het front door ten oosten van Riga de Daugava over te steken; op 3 september bezetten ze de stad.

De Duitsers konden tevreden zijn over het verloop van de oorlog aan het oostfront.

Voor de Russen was dat zeker niet het geval.

In 1914 en 1915 waren door het Russische leger zware nederlagen geleden met grote aantallen gesneuvelde en gevangengenomen soldaten (afb. 3a en 3b). De onvrede en onzekerheid onder de bevolking ten gevolge daarvan werden vergroot door schaarste aan eerste levensbehoeften en stijgende prijzen. De ontevredenheid daarover uitte zich ook in massale stakingen. De discipline in het leger nam af en de troepen demoraliseerden in hoog tempo.

De grote sociale, economische en militaire problemen werden door zwak bestuur niet aangepakt, de tsaar leefde in een geïsoleerde, decadente omgeving.

Afb. 3a (80 %)

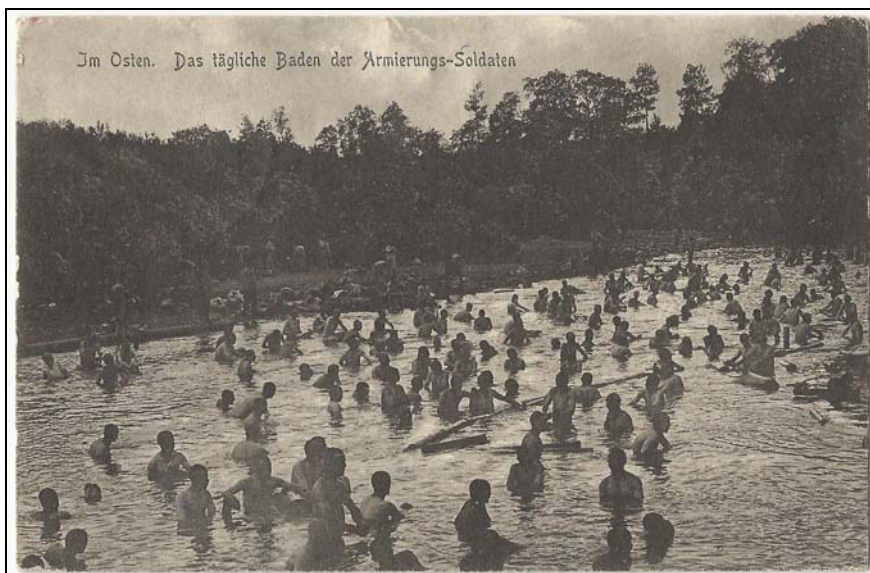
Briefkaartformulier met betaald antwoord aan het agentschap voor krijgsgevangenen van het Rode Kruis in Genève, op 17 dec. 1914 verzonden uit ТУККУМЪ / Tukums.

Gecensureerd in Petrograd, waar ook onder de postzegels werd gekeken

.....

Afb. 3b

In het Russisch en Duits wordt navraag gedaan naar soldaat Robert Heinrich Grossburg die sinds 30 augustus 1914 (volgens de Juliaanse kalender) werd vermist.

Afb. 2b

Dezelfde kaart, maar nu het plaatje. "In het oosten. Het dagelijkse bad van de geniesoldaten".

Настоящимъ покорѣйше прошу увѣдомить меня на прилагаемой при семъ оплаченной
Hiermit ersuche ich höf. auf der beigefügten frankierten Postkarte für Rückantwort mir
маркой карточкѣ для отвѣта, не находится ли въ числѣ военнопленныхъ:
mitteilen zu wollen, befindet sich nicht unter den Kriegsgefangenen:

Чинъ — Stand *Солдатъ-офрейеръ* — *Soldat*
Фамилія — Familienname *Гроссбургъ* — *Grossburg*
Имя — Name *Робертъ* — *Robert Heinrich*
Отчество — Vatersname *Ферландовичъ* — *Ferlands sohn*
Полкъ — Regiment *114 Новоѣорскій полкъ 2-ой роты*
114. Nowoѣorskij Regiment 2. abt.
Пропалъ 30/ви 14 *Verloren von 30/maiken styls 14/*
Гускомъ 16/ви 1914 Подпись *Edward Grossburg slud. arch.*
Unterschrift

Afb. 4 (81 %)

Duits postwaardestuk met opdruk "Postgebiet Ob. Ost" van HASENPOTH / Aizpute naar Berlijn. Verzonden op 29 jan. 1916, precies twee na de opening van het Duitse postkantoor. Gecensureerd in Königsberg.

Op 23 februari / 8 maart 1917 leidden in Petrograd een optocht ter gelegenheid van de internationale vrouwen-vredesdag en een massale staking in de Poetilov metaalfabriek tot grote onrust. Gevoed door de algemene ontvredenheid en de oorlogssituatie escaleerde de situatie in de Russische hoofdstad. Ingezette soldaten weigerden te schieten op stakers en demonstranten; gevangenen en politiebureaus werden bestormd.

Op 15 maart gaf de tsaar zijn troon op en kwam de Voorlopige Regering aan het bewind.

Postale ontwikkeling tot 1917

Het vervoer van post van en naar de Duitse troepen in Koerland werd van meet af aan verzorgd door de Duitse veldpost. Er waren zowel ambulante als stationaire veldpostkantoren actief. De ambulante volgden de oprukkende troepen, de stationaire vestigden zich op een vaste plaats. In de eerste oorlogsjaren werd in de veldpoststempels van de ambulante kantoren de naam van het legeronderdeel dat ze verzorgden weergegeven en in de stempels van de stationaire kantoren een nummer. Als voorbeelden: nummer 214 bevond zich in Mitau en nummer 315 in Gross-Salwen / Lielzalne aan het Düna-front (afb. 2a).

De eerste Duitse civiele postkantoren in Koerland openden op 15 januari 1916 hun deuren en bleven tot einde december 1918 in bedrijf (afb. 4). Kort voor de verovering van Koerland waren personeel en inventaris van veel Russische postkantoren geëvacueerd naar, voor een deel tijdelijk, veiliger gebieden.

Zo dook het dagtekeningstempel van het postkantoor van Hasenpoteh (ГАЗЕИПОТЪ) / Aizpute in verminkte vorm uiteindelijk op in Cēsis.

Afb. 5a

Gedeelte uit de Michel catalogus van 1999/2000 met de Russische zegels uitgegeven tijdens het bewind van de Voorlopige Regering. De zegels zijn □.

Provisorische Regierung				
(15.3.1917–13.9.1917)				
Republik Rußland				
(14.9.1917–6.11.1917)				
1917, März. Freimarken: Wappen in verschiedenen Zeichnungen. Bdr.; normales Papier mit senkr. rautenförmigem Kreideaufdruck. oWz.; □.				
109.	1 K. orange, gelb.	r	–.30	–.30
110.	2 K. dkl'graugrün	r	–.30	–.30
111.	3 K. rot	r	–.30	–.30
112.	4 K. dkl'braunrot	s	–.70	1.—
113.	5 K. bräunlichlila bis lilabraun	r	–.30	–.30
114.	10 K. dkl'blau	s	40.—	100.—
115.	15 K. braunlila/blau	h	–.30	–.30
116.	20 K. dkl'blau/karminrot	k	–.50	1.—
117.	25 K. grün/schwarzlilapurpur	h	3.—	12.—
118.	35 K. braunlila/dkl'gelbgrün	h	–.30	–.80
119.	50 K. lila bis braunlila/grün	k	–.60	–.80
120.	70 K. rotbraun/rotorange	h	–.30	–.80
121.	1 R. h'braun/dkl'braun/rotorange .	l	–.30	–.30
122.	3 R. 50 K. dkl'braunrot/h'olivgrün .	i	1.—	1.50
123.	5 R. schw'blau/gelbgrün/mattblau .	q	1.—	2.—
124.	7 R. dkl'grün/hellrosa	i	2.50	3.—
125.	10 R. karminrot/gelb/grau	q	120.—	120.—

Terwijl in het bezette gebied ten zuiden van Riga en de Daugava de Duitse post functioneerde, deed de Russische post dat in Riga en Lijfland.

Ook hier gaat het om zowel civiele post als veldpost.

Riga werd op 3 september 1917 door Duitse troepen bezet, Lijfland volgde na de hervatting van het Duitse offensief op 19 febr. 1918.

Het Duitse postkantoor in Riga opende op 22 oktober 1917.

“Russische” post heeft in 1917 betrekking op zowel de tijd vóór als na 15 maart. De wisseling van de macht zal voor de praktijk en de moeilijkheden van alledag niet uitgemaakt hebben. Postbeambten blijven over het algemeen met een groot verantwoordelijkheidsgevoel lang aan het werk

Tijdens het bewind van de Voorlopige Regering verscheen in maart 1917 een nieuwe serie postzegels: 17 zegels van 1 kopeke tot en met 10 roebel. De afbeeldingen waren nog niet aangepast aan de nieuwe tijd, nog steeds het keizerlijke wapen van voor de revolutie. Toch zijn ze gemakkelijk te herkennen, ze zijn namelijk ongetand (**afb. 5a en 5b**).

Afb. 5b

Ongetande postzegel van 3 kopeken uitgegeven door de Voorlopige Regering. Op postkantoor RIGA 1 afgestempeld op 21 juli 1917.

Ook verschenen er twee briefkaarten: een enkelvoudige van 5 kopeken en een dubbele met een betaald antwoordkaart van 5 plus 5 kopeken. Hier is de adelaar ontdaan van de kroon. Gebruikt in 1917 zijn ze schaars, maar nog jaren later werden

Afb. 6 (80 %)

Briefkaart van STAMEREENE, 14 oktober 1920, naar Riga. Gefrankeerd met twee Letse zegels van 20 kapeikas. Het valt direct op dat de kroon op de kop van de adelaar ontbreekt.

Afb. 7 (81 %)

Portvrije briefkaart met het dienstempel van de predikant in WALMEERA naar zijn collega in Tri Kate. Verzonden via STRENTSCHI, 3-4 mei 1921. Ook hier een ongekroonde adelaar.

ze in het noorden van Letland gebruikt als briefkaartformulier. Kennelijk waren ze hier en daar ongebruikt blijven liggen (**afb. 6 en 7**).

In theorie konden de zegels in heel Rusland, inclusief in het nog onbezette Riga en Lijfland, worden gebruikt.

Maar in Rusland was het nodige aan de hand

Tussen twee revoluties

Bij de vorming van de Voorlopige Regering op 15 maart kwam die onder leiding te staan van de liberale vorst Lvov. De socialist Alexander Kerenski (1881-1970) werd minister van justitie. In juli, ten tijde van een groot Russisch militair offensief aan het front in Galicië, werd hij de nieuwe minister van defensie en kort daarna, op 21 juli, trad hij aan als premier (afb. 8). In de Voorlopige Regering vormden gematigde socialistenvormden nu de meerderheid.

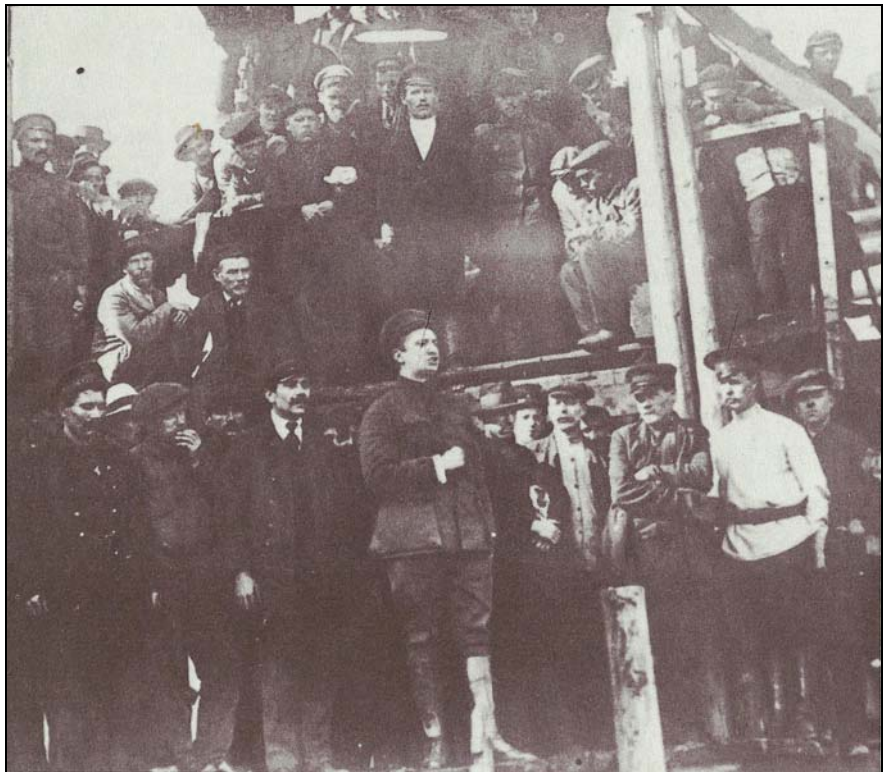
Kerenski was de enige die een regering kon vormen die aanvaardbaar was voor zowel de conservatieven als de sovjets, maar was geen sterke figuur die beslissingen durfde te nemen. Het Russische offensief verliep catastrofaal. Het leger demoraliseerde in hoog tempo en de soldaten deserteerden en masse. Vele soldaten, landarbeiders en boeren, gingen terug naar het platteland om zich eigenmachtig te storten op de herverdeling van het land.

De Voorlopige Regering heeft de macht in Rusland van begin af aan moeten bevechten met de overal gevormde sovjets van arbeiders, boeren en soldaten. Dit dualisme was bepalend voor het verdere verloop van de ontwikkelingen die uiteindelijk leidden tot de Oktoberrevolutie.

Na zijn ballingschap keerde Lenin op 16 april terug in Petrograd. Hij keerde zich tegen de Voorlopige Regering en tegen de voortzetting van de oorlog. Verder eiste hij herverdeling van de grond en nationalisatie van banken en productiemiddelen.

Met hun leuze "vrede, land en brood" groeide de invloed van de bolsjewieken en veroverde de partij stap voor stap de meerderheid in de sovjets.

Begin 1917 waren de Letse Sociaal Democraten de populairste partij in Letland. De partij was toen nog niet beslissend beïnvloed door de bolsjewieken en ook de splitsing tussen de bolsjewieken en mensjewieken had nog niet plaatsgevonden. Vanuit de Letse Sociaal Democratische partij vormde zich in juli 1917 de "Iskolats", het uitvoerend comité van de Letse sovjet van arbeiders, soldaten en landloze boeren.

Afb. 8

In juli 1917 werd Kerenski eerst minister van oorlog en kort daarna premier. Op de foto spreekt hij ergens in Rusland en ergens in 1917 een menigte toe.

Afb. 9 (79 %)

Briefkaart van RIGA naar JURJEV / Dorpat, 4 – 11 jan. 1918, verzonden via het Russische veldpostkantoor № 39.

De datum in het aankomststempel van Jurjev is opmerkelijk. Het lijkt er op dat hier al de Gregoriaanse kalender is gebruikt. Volgens de Juliaanse kalender zou de kaart nl. op 29 dec. 1917 zijn aangekomen.....

In Riga en het zuidelijke deel van Lijf-land vormden de sovjets de Lijflandse Territoriale Raad waarin de bolsjewieken met 63 % de meerderheid vormden.

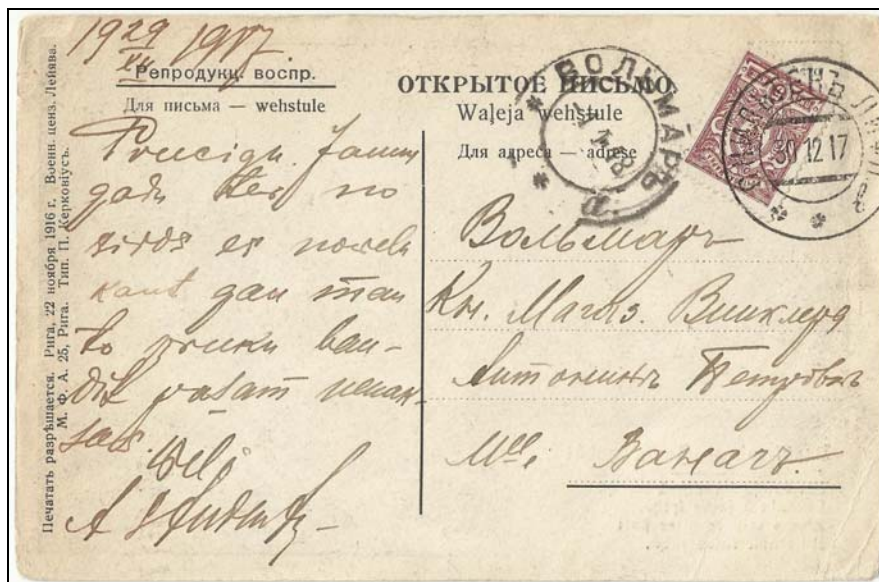
Bij lokale en gemeentelijke verkiezingen in de tweede helft van 1917 behaalden de bolsjewieken overtuigende zeges, in Riga met 41% van de stemmen.

In de herfst was de positie van de Voorlopige Regering hopeloos: de desintegratie van het leger was op zijn hoogtepunt, op het platteland heerste chaos door de eigenmachtige landverdelingen, de voedselsituatie in de steden werd steeds nijpender met prijsstijgingen en inflatie als gevolg, de arbeidersbeweging radicaliseerde. Op 9 oktober vormde Kerenski op eigen houtje zijn laatste coalitieregering met de burgerlijke partijen en precies twee weken later besloot het Centraal Comité van de Bolsjewistische Partij tot de gewapende opstand. Die begon in de nacht van 6 op 7 november in Petrograd, op 8 november verschenen de eerste decreten over een onmiddellijke vrede en een onmiddellijke landverdeling. Met de Raad van Volkscommissarissen vormden de bolsjewieken hun eerste regering.

Op 15 december 1917 kwamen de Centralen en de Russische Socialistische Federatieve Sovjetrepubliek (RSFSR) in Brest-Litovsk een wapenstilstandsverdrag overeen dat twee dagen later van kracht werd. Het verdrag voorzag ook in de uitwisseling van post en kranten. Bij diverse doorlaatposten in de frontlijn kwam het postverkeer tussen het door de Duitsers bezette Koerland en Riga aan de ene kant en het nu bolsjewistische Rusland aan de andere kant, weliswaar mondjesmaat, op gang (afb. 9 en 10).

Over de post tijdens de Voorlopige Regering

Er is geen sprake van een keizerlijke post vóór 15 maart 1917 en een andere, nieuwe postdienst van de Voorlopige Regering er na. De dagtekeningsstempels bleven zoals ze waren en menig Russisch stempel werd ook in het onafhankelijke Letland nog gebruikt als provisorisch stempel (afb. 11).

Afb. 10 (80 %)

Een mooie kaart om dit artikel mee te beëindigen, op de rand van 1917 en 1918. Briefkaart van СМЛТЕНЪ ЛИФЛ. / Smiltene naar ВОЛЬМАРЪ / Valmiera, 30 dec. 1917 – 1 jan. 1918.

Beide Lijflandse steden liggen nu in de Russische Socialistische Federatieve Sovjetrepubliek, maar de dagtekeningstempels en de postzegel stammen nog uit de tsaristische tijd.

Afb. 11 (80 %)

Briefkaart van ЗАЛИСБУРГЪ ЛИФЛ. / Salisbury Lijfl. / Mazsalaca in het noorden van Letland naar Riga, 12 april 1920.

Het Russische dagtekeningstempel overleefde de Eerste Wereldoorlog en werd tot in 1920 als provisorisch stempel gebruikt in het Letse potkantoor.

Afb. 12 (81 %)

Briefkaart van ВЕНДЕНЪ / Wenden / Cēsis naar Moskou, 29 maart 1917.
Gefrankeerd met een postzegel van 3 kopeken uit de tsaristische tijd.
Datering volgens de Juliaanse kalender.

Afb. 13 (75 %)

Aangetekende brief van РИГА 8 naar STOCKHOLM, 11 april 1917 – 15 mei 1917.
In Rusland gedateerd volgens de Juliaanse, in Zweden volgens de Gregoriaanse kalender.
De brief was dus 13 dagen korter onderweg dan op het eerste gezicht lijkt. Dat het vervoer toch nog 21 dagen in beslag nam is mede te wijten aan de censuurdienst in Petrograd.
Postzegel van 14 kopeken uit de tsaristische tijd met opdruk "20 20", uitgegeven in 1916.

Post uit de periode van de Voorlopige Regering wordt bepaald door de begin- en einddata: van 15 maart tot 7 november 1917 volgens "onze" Gregoriaanse kalender.

De Russische stempels dragen dan nog data volgens de Juliaanse kalender, 13 dagen eerder:

van 2 maart tot 25 oktober 1917 (**afb. 12**).

Op het merendeel van de post vinden we nog postzegels uit de tsaristische tijd (**afb. 13**). Het kenmerk van de periode van de Voorlopige Regering, de ongetande zegels, zien we slechts spaarzaam op post uit Riga en het zuidelijke deel van Lijfland.

In Riga eindigde de Russische periode met de Duitse bezetting op 3 september. In zijn artikel geeft Olav Petri als het ware een ooggetuigenverslag van de dagen die daar aan vooraf gingen. Op de niet afgestempelde briefkaarten zien de we getande en ongetande zegels.

De laatste Russische post uit Riga die ik kan laten zien is van 24 juli 1917, volgens de Juliaanse kalender (**afb. 14**).

Olav beschrijft niet meer verzonden briefkaarten van rond 20 augustus, een gat van vier weken.

Lijfland werd pas na 19 februari 1918 door Duitse troepen bezet. Het gebied maakte toen deel uit van de Russische Socialistische Federatieve Sovjetrepubliek (RSFSR).

Vijf dagen eerder was daar de Juliaanse kalender vervangen door de Gregoriaanse en was 1 februari opeens 14 februari geworden. Of op alle postkantoren de stempels tijdig werden aangepast aan de nieuwe tijd is maar de vraag

Dus.... en tot slot

Als we Russische poststukken in handen hebben en speuren naar gebruik tijdens de periode van de Voorlopige Regering is het raak als ze afgestempeld zijn tussen de volgende data:

Lijfland: tussen 2 maart en 25 oktober 1917 (**afb. 15 en 16**).

Riga: tussen 2 maart en 20 augustus 1917.

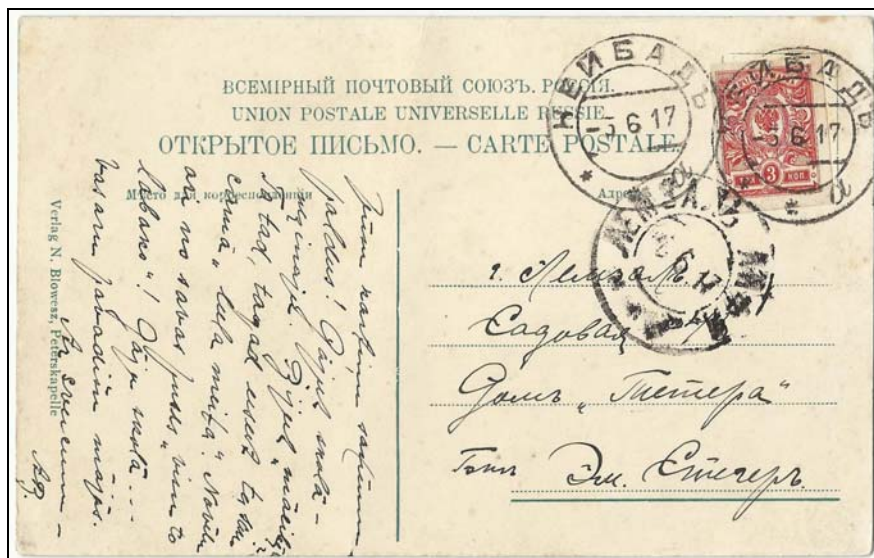
Ik ben benieuwd of er wellicht brieven of kaarten uit de periode van de Voorlopige Regering in uw verzameling schuilen. In dat geval hoor ik dat graag, zeker als er ongetande postzegels op zitten.

Afb. 14 (83 5)

Briefkaartformulier van РИГА 1 naar Moskou, 24 juli 1917.

Gefrankeerd met een ongetande zegel van 3 kopeken.

Afb. 15 (82 %)

Ansichtkaart van НЕЙБАДЪ / Neubad / Saulkrasti, een badplaatsje ten noorden van Riga naar ЛЕМЗАЛЬ / Lemsal / Limbaži, 3-4 juni 1917.

Gefrankeerd met een ongetand zegel van 3 kopeken.

Juliaans of Gregoriaans?

In dit artikel zijn alle enkelvoudige data volgens de Gregoriaanse kalender.

Altijd een bron van verwarring. Het zit zo:

“Wij” gebruiken de Gregoriaanse kalender, in Rusland werd de Juliaanse kalender gebruikt.

In de twintigste eeuw liep de Juliaanse 13 dagen achter op de Gregoriaanse. Op oude Russische brieven en kaarten uit de Baltische gebieden zien we vaak een dubbele datum (afb. 17)

Op “onze” 14 februari 1918 ging de RSFSR over op de Gregoriaanse kalender. In Rusland werd 1 februari ineens 14 februari.

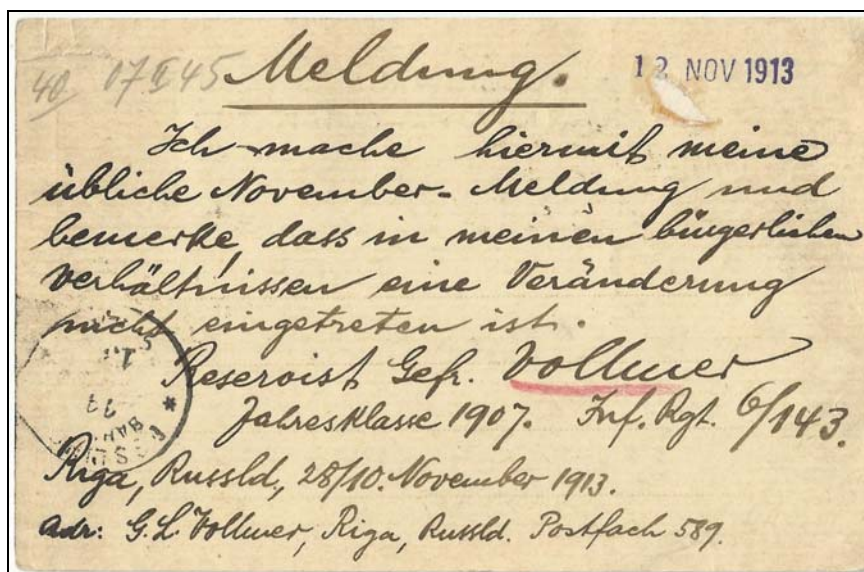
De “Oktober revolutie” is de Russische benaming voor de omwenteling die bij ons begin november 1917 plaatsvond.

Als je niet weet hoe het met die kalenders zit lijkt het of post uit Nederland altijd al voor vertrek in Rusland aankwam..... (afb. 18a en b)

Afb. 16 (64 %)

Portvrij briefkaartformulier met het dienststempel van de predikant in Burtnek aan zijn collega in СТАКЕЛЬНЬ ЛИФЛ / Stakeln / Strenči. Aankomststempel van 18 oktober 1917, een week voor de Oktoberrevolutie.

Afb. 17 (81 %)

Aangetekende briefkaart van RIGA, 27 okt. 1913 naar ESSLINGEN in Duitsland, 11 nov. 1913.

De afzender vermeldt in zijn bericht een dubbele datum: 28/10 november 1913.

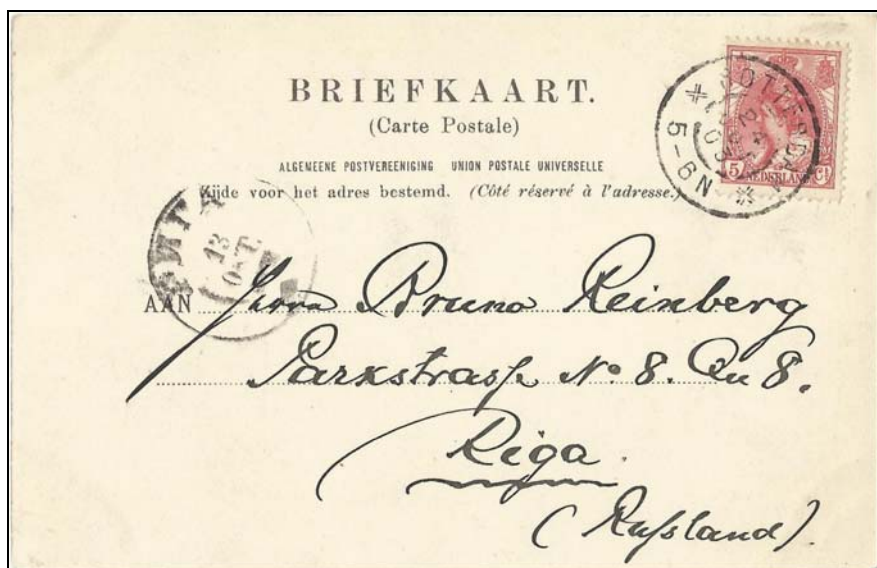
“28” staat voor 28 oktober volgens de Juliaanse kalender in Rusland, 10 november volgens de Gregoriaanse in Duitsland.

De afzender had zijn eigen kalender niet helemaal goed bekeken. De kaart werd al op 27 oktober in Riga afgestempeld en arriveerde twee dagen later op 11 november in Esslingen. Op 12 november werd zijn “Meldung” verwerkt.

Afb. 18a (82 %)

Prentbriefkaart van ROTTERDAM naar RIGA. Bij vertrek op 24 oktober 1903 afgestempeld en elf dagen eerder aangekomen op 13 oktober....

De aankomstdatum is natuurlijk volgens de Juliaanse kalender en komt overeen met 26 oktober. Dat de kaart, per spoor, binnen twee dagen in Riga aankwam is eigenlijk niet voor te stellen.

Afb. 18b

Deze foto van de Leuvehaven in Rotterdam heeft niets met mijn artikel te maken, maar ik laat hem graag zien. Het bloed stroomt waar het niet gaan kan en wie kan vertellen wat er op de huif van de paardenkar links-onder staat ?

POSTWAARDESTUKKEN UIT DE SOVJETPERIODE : ANSICHTKAARTEN : AANVULLING

Jan Kaptein

In HBG 60 staat de tabel met de schematische indeling van de ansichtkaarten met ingedrukt zegel van de 8^e serie permanente frankeerzegels. Dit schema moet voor de zegels met de Spasskitoren aangevuld worden.

De kaart (afb. 1) hiernaast is de eerste kaart met een thema uit Estland. Deze kaart is uitgegeven 6/1 1955.

Een overzicht van de kaarten met ingedrukt zegel, die als afbeelding een thema uit Estland hebben, is te vinden in: Estland unter sowjetischer Besetzung 1944 – 1991 / Harald Vogt und Max Kromm. – 1999. – p. 22-26: Estnische Motive auf sowjetischen Postkarten mit eingedrucktem Wertstempel.

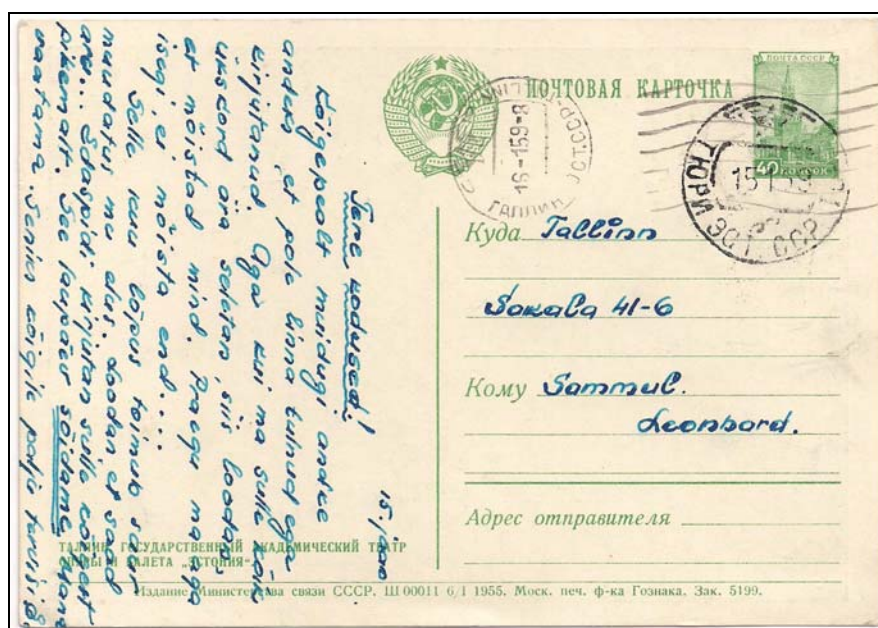
Gegevens voor de indeling van de kaart: met adreslijnen, Spasskitoren met twee regels op het mausoleum (Lenin en Stalin). In de toren zijn duidelijk verticale en horizontale lijnen te zien: offset, dus Spasskitoren type 3. De drukker is МОСК.ПЕЧ.Ф-КА ГОЗНАКА.

Afb. 1a (77 %)

Afb. 1c

Afb. 1b

Zegel en type	Adres en afzender	Overig		Wapen-type	Drukker	MGK	sub	Jaar	
Spasskitoren I	Geen lijnen	Blauw		IVA		P212		1952	
Spasskitoren II		Blauw		IVA		P213	a, b	1952/ 53	
		Blauw		IVB		P214	a, b		
Spasskitoren III		Blauw			IVC		P215		I,I,III
		Groen					P216		I, II
Spasskitoren III	Adres 7 lijnen, afzender 2 lijnen	Blauw		IVA	МОСК.ПЕЧ.Ф-КА ГОЗНАКА	P217			
		Blauw		IVC		P218			
		Groen		IVC		P219A			
		Groen, kartelrand				P219B			
Spasskitoren II		Groen		IVB		P220			
Spasskitoren III		Groen		IVB	М Т ИМ...	P221			
Spasskitoren III	Adres 7 lijnen, afzender 2 lijnen	Groen		VB, groen	МОСК.ПЕЧ. Ф-КА ГОЗНАКА	P222A			
		Groen, kartelrand				P222B			
		Groen		VB, groen		P223			
		Groen		VB, rood		P224			
		Groen		logo		P225			
Staatswapen + Vlag	5 adres, 2 afzender	Groen		IVB	МОСК. ТИП....	P226			
		Groen		VB	МОСКОВСКАЯ.	P228			
Mijnwerker I	Adres 7 lijnen	1° tot 7° lijn: 36 mm		VB, groen	МОСК.ПЕЧ.Ф-КА ГОЗНАКА	P235		1958	
		1° tot 7° lijn: 40 mm				P236			
		40mm,vlek tussen 2/5				P236F			
Mijnwerker II		1° tot 7° lijn: 40 mm		VB, groen VB, rood		P237			
					P240				
		1° tot 7° lijn: 36 mm		VB, groen	МОСКОВСКАЯ ТИПОГРАФИЯ ГОЗНАКА	P241		1958/ 60	
		1° tot 7° lijn: 40 mm				P242			
		Drukgegevens:1 regel				P243			

Издание Министерства связи СССР. Ш 00011 6/1 1955. Моск. печ. ф-ка Гознака. Зак. 5199.

Afb. 1d

Afb. 1e

Het staatwapen op deze kaart heeft 16 banden, het aantal Unierepublieken (1946-1955): type IV, met een regelige tekst aangegeven door punten: Type IVC.

De tekst: 'Proletariërs aller landen verenigt U'

Als we met deze gegevens de kaart in het schema plaatsen, is de keuze P 118-119A (119B heeft kartelrand).

Het was dus nodig het schema aan te vullen met de kleur van de ingedrukte zegel: P217 en P218 zijn blauw, P. 219A en P 219B zijn groen. Deze kaart: P119A dus.

Tarieven

In HBG 60 zijn de tarieven niet juist en duidelijk weergegeven. Het tarief volgens tabellen in Michel 2004/2005 en (2008) van 16.09.1948 tot 01.01.1961:

*Briefkaarten, 'Dauerausgaben':

25 kopeken

*Ansichtkaarten met ingedrukt zegel: 40 kopeken 'Bildpostkarten'

*Brieven 40 kopeken.

Dit klopt met de kaarten met een ingedrukte zegel met de Spasskitoren en het staatwapen.

Maar de kaarten met de ingedrukte zegel met de mijnwerker (1958-1960) hebben een waarde aanduiding van 25 kopeken.

De afbeelding van het kuuroord Kemerli op een dergelijke kaart: zie

HBG 60 p. 13. De Ansichtkaarten met de mijnwerker hebben de volgende catalogusnummers: P235-P243 (1958-1960). Het tarief lijkt in deze periode blijkbaar gelijkgetrokken met de briefkaarten, 25 kopeken. In tabellen kan ik dit nergens vinden.

Maar, volgens Michel in een noot:

'In den Jahren 1939 bis 1960 wurde dem Porto einer Postkarte der Preis für die Bildpostkarte zugeschlagen.'

Briefkaarten – met een tarief van 25 kopeken – werden blijkbaar voor 40 kopeken verkocht.

Hierover Sijze Reurich geraadpleegd: het lijkt erop dat men in eerste instantie, toen men Ansichtkaarten met ingedrukt zegel ging maken, daaraan de frankeerwaarde van een Ansichtkaart heeft gegeven. De verkoopprijs is onduidelijk. Later is men de ingedrukte zegel gelijk gaan trekken met de briefkaarten, maar werden ze net als briefkaarten verkocht voor 40 kopeken.

◀

TERUGKOMEN OP

Ruud van Wijnen
Jan Kaptein

In deze rubriek komen we terug op eerdere artikelen.

Letland, postale aanwijzingen – 2. - In HBG 42: Izzīņa, oud en nieuw

In het artikel van Ruud van Wijnen werd onder andere aandacht geschonken aan de "Izzīņa-strookjes".

"Izzīņa" laat zich lastig vertalen, maar "Resultaat van het onderzoek" dekt de lading heel aardig.

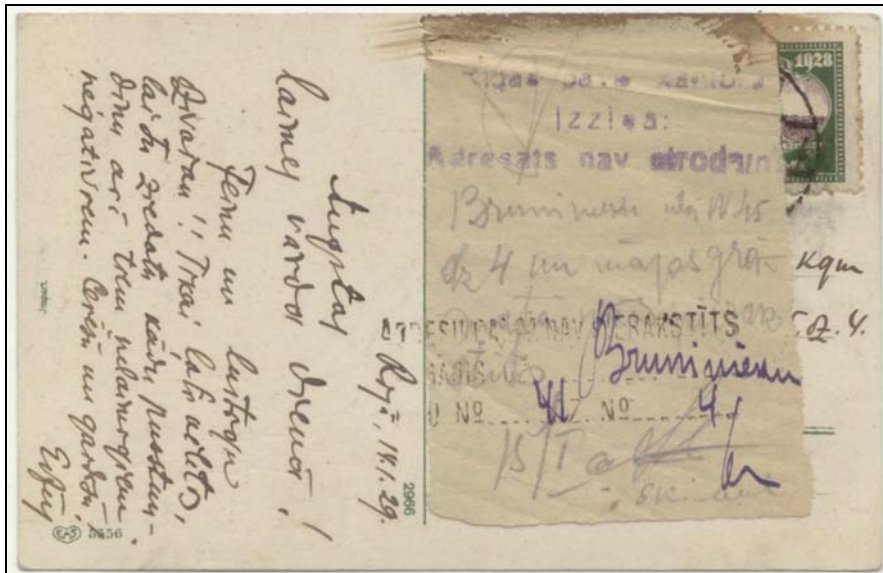
Deze strookjes werden door het adressenbureau op onbestelbare poststukken geplakt en vermeldten het resultaat van de speurtocht naar het juiste adres of de verblijfplaats van de geadresseerde.

Afhankelijk van het resultaat werd op het strookje óf het juiste adres geschreven, óf aangegeven dat de geadresseerde niet te vinden was.

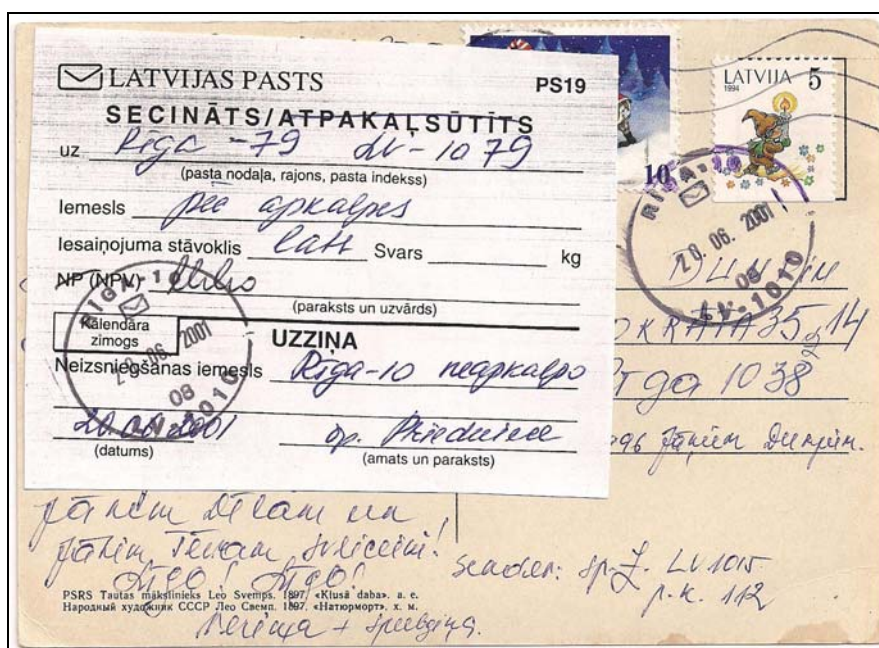
Deze achtergrondkennis leidde tot een nieuwe aanwinst (afb. 1).

Ook in het huidige Letland maakt de post nog gebruik van "Izzīņa-strookjes" (afb. 2).

Jan Kaptein

Afb. 1 (83 %) (coll. Jan Kaptein)

Afb. 2 (80 %) (coll. Jan Kaptein)

De Rode Letse schutters: hoe liep het af?. - In HBG 59

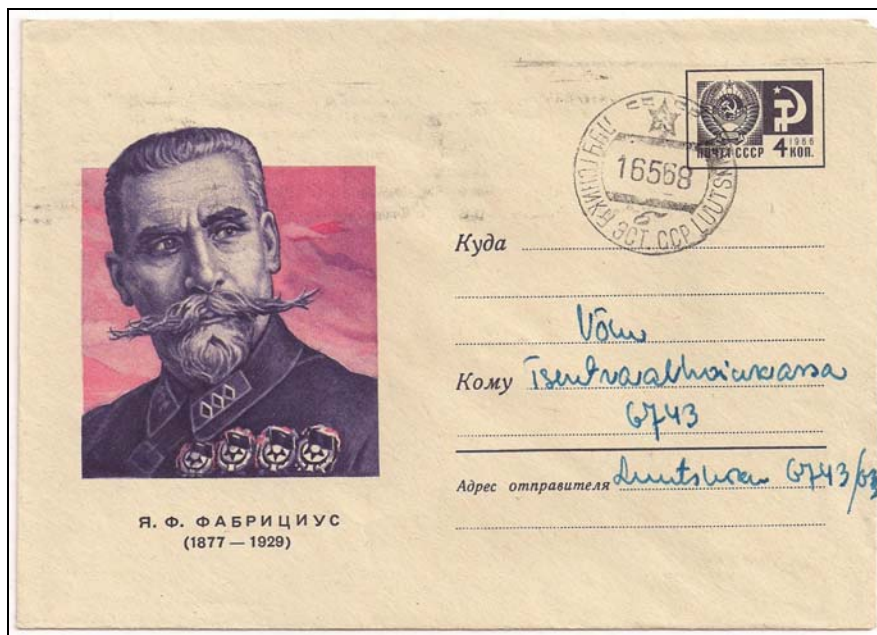
Op een internetveiling kwam ik een bekende kop tegen op een postwaarde-
stuk (afb. 3).

Een postzegel met Jan Fritsevitsch
Fabricius was ter illustratie opgeno-
men in het artikel van Olav Petri over
de Rode Letse schutters.

Later is er nog een postwaardestuk
uitgegeven met de afbeelding van
Fabricius: 9/III-77

Jan Kaptein

Afb. 3 (72 %) (coll. Jan Kaptein)

De postzegels van Memel- Klaipeda in het kader van de historische ontwikke- ling. - In HBG 60

In mijn artikel over Memel schreef ik
dat er goede redenen waren om tijdens
de "Franse" periode ook de Litouwse
taal te gebruiken op postzegels.
Inmiddels kreeg ik een omgebouwd
Frans postwaardestuk te pakken (afb.
4), waarvan de tekst "REPUBLIQUE
FRANÇAISE" overdrukt is met een
Duitse en Litouwse tekst: Postkarte en
Atvirute. Waarvan acte.

Olav Petri

Afb. 4

Joop van Heeswijk
Jan Kaptein,
Olav Petri
Ruud van Wijnen

Phillit 2012 ; No 58

In dit nummer staat een bijdrage van Julija Normantienė: Lithuanian field post 1919-1922. Aan de orde komen de geschiedenis en opbouw van de veldpost, de vier veldpostkantoren en het Centrale Veldpostkantoor, de stempels. De kantoren waren in functie tot eind 1922. Het Litouwse leger paste zich aan aan de toestand van vrede. Het artikel is een voorschot op het boek 'Post and postage stamps of Lithuania from 1850 to 1940', dat wordt voorbereid door het Nationale Museum van Litouwen.

Julija Normantienė beschrijft in dit nummer ook de geschiedenis van een vervalsing. Het gaat om zegels van de Vilnius-uitgave 1918 en de eerste Kaunas-uitgave. Het was een heel vroege vervalsing, 1919, in opdracht van Jucaitis, de Secretaris van de Litouwse Ambassade in Zwitserland. De order voor de zegels was geplaatst bij de Graphische Anstalt Otto Walter in Olten (Zwitserland).

Onder de titel 'Siberian letters' laat Juozas Urbonas een groot aantal brieven zien. Het zijn brieven uit en naar de strafkampen uit de jaren vijftig. Een bekende plaats is in dit verband Komi, hoewel deze plaats strikt genomen in Europa ligt. Siberië is in Litouwen de aanduiding voor al deze kampen.

Ričardas Vainora bespreekt Mi. 402-403: waarschijnlijk gedrukt in vellen van 4x100.

Jan Kaptein

Deutsche Zeitschrift für Russland-Philatelie 2012 ; Heft Nr. 96

In het laatste deel van zijn artikelenreeks over de Krag- machinestempels laat Marinus Franssen ook een paar stempels uit het Baltische gebied zien. De bekende stempels van Riga zijn

Gerecenseerde tijdschriften of artikelen daaruit kunt u tegen porto- en/of kopieerkosten opvragen via de redactie.

Afb. 1a

al in een eerdere aflevering aan de orde geweest. Nu zien we bij de overige stempels de stempels van Jurjew en Revel. Van Revel is een Krag-stempel met 8 lijnen bekend en een stempel zonder lijnen.

Van MITABA [MITAVA], in het Duits Mitau, het Letse Jelgava, wordt een teststempel uit 1915 getoond, maar dit stempel is verder niet gesignaleerd.

Hans-Werner Reinboth gaat verder met de inventarisatie en beschrijving van de postwaardestukken – enveloppen- van de Sovjet-Unie. In deze aflevering gaat het om enveloppen met het ingedrukte zegel 6 kopeken van de 11^e permanente frankeer-serie, met gedrukte tanding, zonder postcodeveld, zonder watermerk en zonder binnendruk. Een nieuwe artikelenreeks over het inschrijven in speciale postkantoren (tot 1917) start deze aflevering met deel 1: Telegraafstations en –kantoren.

Thomas Berger besteed ook aandacht aan Riga: hier werden twee verschillende stempels gebruikt.

Jan Kaptein

Deutsche Zeitschrift für Russland-Philatelie 2012 ; Heft Nr. 97

Dit nummer opent met een nieuw deel in de artikelenreeks over het inschrijven in speciale postkantoren. In dit tweede deel behandelt Thomas Berger de postkantoren in en bij stations. Heel bijzonder is de afbeelding van een brief met het stempel van een 'inschrijf-automaat' op het stations postkantoor van Vilnius (afb. 1a). Het is een zeldzaam tweetalig stempel (afb. 1b)

Afb. 1b

De brief is verzonden vanaf het postkantoor vlakbij het station: 4.11.1913
 ВИЛЬНА ВОКЗАЛЬ [VILNA
 VOKZAL], Vilna Station (afb. 1c).

Afb. 1c

Hans-Werner Reinboth heeft min of meer een vaste rubriek: postwaardestukken van de Sovjet-Unie. Deze keer gaat zijn bijdrage over de postwaardestukken, enveloppen met een afbeelding, met waardestempel 4 koppe van de 10^e serie permanente zegels, met bijzonder of ontbrekend adres- en afzenderveld, 1961-1965.

De serie artikelen over de veldpostsorteerpunten tijdens de 2^e Wereldoorlog is al aan het zesde deel toe. Ook deze keer laat Manfred Nolte veel brieven zien van dit bijzondere verzamelgebied.

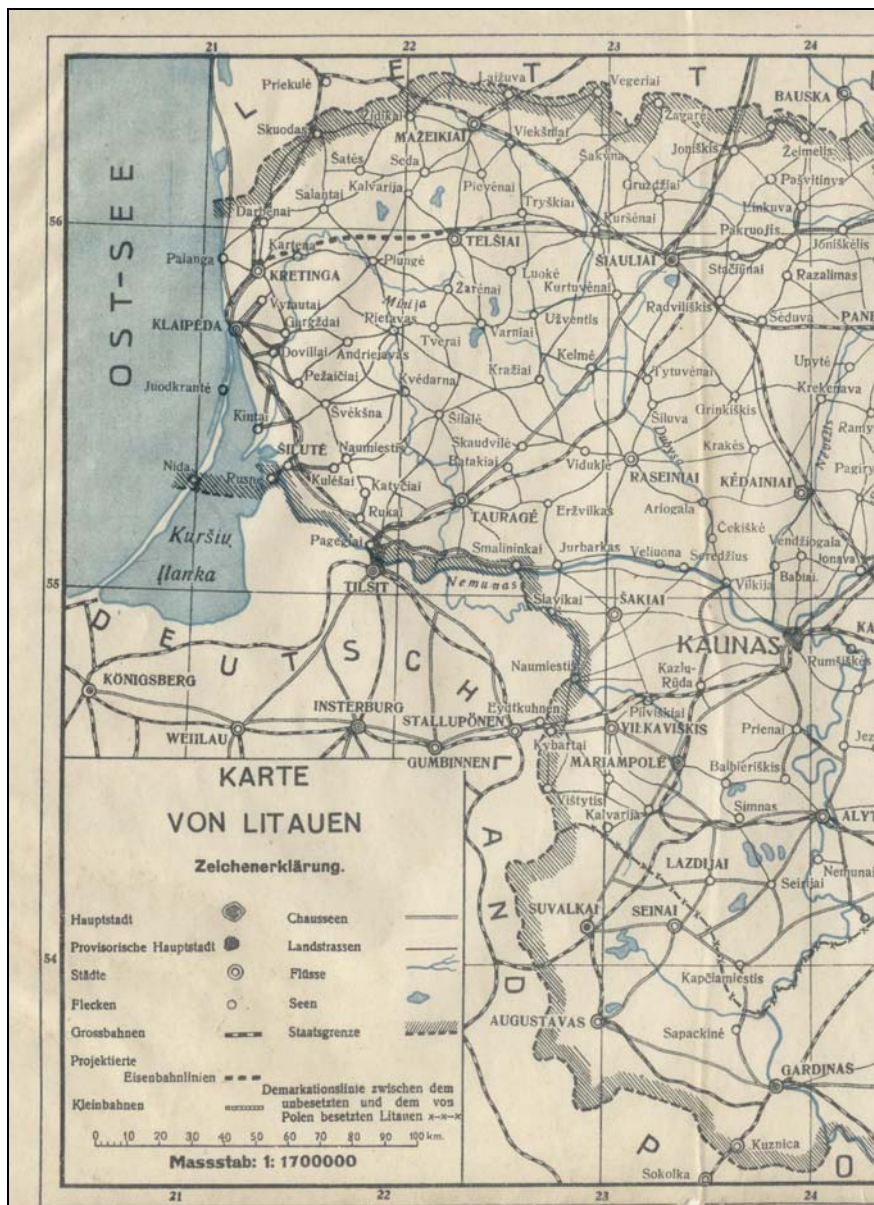
Eveneens over de periode van de 2e Wereldoorlog gaat een vervolgartikel over het beleg van Leningrad door Juri Pavlov.

Verder kan men lezen over: de verkoop van de Fabergé Zemstvo-verzameling, een zegel voor drukwerk in de Levant, Wladiwostok 1917-1923 –erg mooi- (Dick Scheper) en over de serie zegels (1997-2011) met als thema de gebieden van de Russische Federatie.

Jan Kaptein

Rossica 2012 Spring ; No. 158

Voor mij liggen 90 kantjes in kleur. Niets Baltisch erbij, maar ondertussen: wat een mooie artikelen!
 Rossica meldt dat helaas in korte tijd 5 bekende leden en publicisten zijn overleden, de heren Edward Bubis, Dennis Page, Andrew Cronin, Gary Combs en Alex Artuchov, een groot verlies.

Afb. 2

Detail van een spoorkaart uit de jaren dertig: Suvalkai (Suwalki) als deel van het 'von Polen besetzten Litauen'.

David Skipton vervolgt zijn Magnum Opus over de Sovjetcensuur. En er zal nog een deel volgen. In het vorige nummer kwamen o.a. de driehoekjes in plaatsnaamstempels aan de orde. Deze keer bespreekt hij andere geheimzinnige zaken in stempels, bijvoorbeeld het gebruik van de archaische letter "izjitsa", een soort V-achtig teken, dat aan censurstempels werd toegevoegd. Vervolgens een Z uit ons Latijnse alfabet en 3-4 puntjes in de binnenruimten van stempels. David beschrijft de redenen waarom

men juist deze vreemde tekens gebruikte, er zit een taalkundige betekenis achter, want er is een uitdrukking met de izjitsa die betekent "iemand de les lezen", terwijl de Z bij uitspraak een werkwoordje oplevert dat "observeren" kan betekenen. David licht alles toe, geeft veel Russische literatuur en enkele sites, beschrijft de werking van de censuur, de zaken waarop gelet werd enz enz. Michael Ercolini bespreekt de Petersburgse stadspost, helder, kort en goed geïllustreerd. Verder zijn er artikelen over een

bekend Russisch lied uit de oorlog en de weerslag ervan op poststukken. Daarnaast treffen we lezenswaardige teksten over de Oost-Chinese Spoorlijn met ansichten om van te smullen en andere poststukken als illustratie. Altijd vraag ik me weer af waar dat materiaal toch vandaan komt.

Olav Petri

Lituania, Mitteilungsheft der Forschungsgemeinschaft Litauen im BDPH e.V. Juni 2012, Nr. 37

Een flink deel van nummer 37 wordt gevuld met de posttarieven van Memel tijdens de Franse periode. Het artikel is een vervolg van het artikel uit de vorige Lituania: een publicatie van de bekroonde expositie van Bernhard Jusserand.

Pakketkaarten uit de Ostland-periode zijn te zien in de bijdragen van Vytautas Doniela en Bernhard Fels.

Adrzej Wydra schrijft over Suwalki 1919-1920, nu in Oost-Polen gelegen. Litouwen maakte er wel aanspraak op, maar het is nooit Litouws geworden. Verder is er aandacht voor de nieuwe uitgaven (2011), ook de kaarten (postwaardestukken), die voor Kerstmis werden uitgegeven.

Jan Kaptein

Eesti Post, mededelingenblad Eesti Post van de Ar-Ge Estland im BDPH e.V. 2012 ; Nr. 54

In deze aflevering een groot artikel (20 p.) door H. Kuras over de essays van de Caritaszegels 1936-1940, ruim gelardeerd met afbeeldingen in kleur. Osip Benenson schrijft ons weder bij inzake het filatelistische gebeuren in de 2e helft van 2011, terwijl Nils Ehrich een overzicht geeft van de FDC- en gelegenheidsstempels. Vervolgens schrijven zowel Karl Lukas als Bernhard Fels over de nieuwe aantekenetiketten. Fels doet uit de doeken hoe de streepjeskodes ervan in elkaar steken. Harald Vogt toont postale getuigenissen betreffende

Estland en Esten in de periode 1944-1948. Daarnaast enige kortere artikelen van zowel de heer Peter als mevrouw Erika Feustel, welke laatste ook naar aanleiding van het in 2011 uitgegeven blokje dieper ingaat op het geslacht Struve en diens betekenis voor de sterrenwacht te Tartu. Zij schrijft ook over de betekenis van Marie Under. Dan volgt het verdere vervolg van het stuk van Hans-Otto v. Lilienfeld-Toal, verlevendigd met afbeeldingen van oude prentbriefkaarten. Arthur Gübeli geeft nog een korte aanvulling m.b.t. de Tartu-stroken. Ook nog een tweetal boekbesprekingen, n.l. Das vergessene Regiment door Armand Trei en Litauen - Handbuch der Briefmarken des unabhängigen Staates 1918-1940/41 Teil 2, recensenten resp. H-O. v. Lilienfeld-Toal en P. Feustel. Kortom ook nu weer een veelzijdige en lezenswaardige aflevering, en voor iedere Estland-verzamelaar aan te raden.

Joop van Heeswijk

Lithuania Philatelic Society (LPS) Journal 2012 ; Nr. 240

John Neefus heeft opnieuw een bijdrage over de stempels in het Memelgebied: nu het begin van de Litouwse periode. De Duitse stempels worden vervangen door Litouwse stempels. In een tabel worden ook de postkantoren in deze periode (1923-1925) genoemd met Duitse en Litouwse naam. Het type van de nieuwe stempels wordt beschreven en de gebruikte kenletters. De stempels van de plaatsen met mogelijke kenletters en andere kenmerken worden in een volgende tabel overzichtelijk op een rij gezet. Veel stempels zijn vervalst en hier worden voorbeelden van gegeven.

Over de Duitse militaire zeppelins heeft Vytautas Doniela al eerder in HBG geschreven: nu ook in de LPS, met veel afbeeldingen in kleur. Het artikel is in het Litouws met Engelse samenvatting.

Er zijn mooie brieven te zien: een aanvulling op de inventarisatie van de Darius-Girėnas brieven uit nr. 237.

De veiling van de Charles Matuzas Collectie bij Cherrystone was in andere bladen ook groot nieuws. Hier een overzicht door Vitaly Geyfman met beschrijving en afbeeldingen in kleur van een aantal topstukken uit deze veiling.

Jan Kaptein

Philatelia Baltica, blad van de Forschungsgemeinschaft Lettland. 2012, nummer 133

In deze aflevering een brief van hertog Jacobus van Koerland, waarbij ook wordt gerefereerd aan de recente uitgifte van enkele aan hem gerelateerde zegels.

Ook in deze aflevering weer aandacht voor stempels en poststukken, al dan niet echt. Zoals gewoonlijk wordt er veel aandacht besteed aan allerhande valserikken, m.n. uit de periode van de eerste republiek. Verder een overzicht van door de ForGe gepubliceerde studiemanuscripten, inmiddels 17 in totaal. Daarnaast stukjes over hulpontwaarding Cesis 1941 en 1942; over halveringen van Hitlerzegels met afbeeldingen van poststukken; een Lets R-etiket op een brief uit Memel (Klaipėda); en een aanvulling op het in privé-handen zijn van Letse poststempels.

Ook nu weer aandacht voor nieuw verschenen zaken, zoals postzegels en gelegenheidsstempels. Tot slot de traditionele brievenbus (vraag en antwoord) en een overzicht van posthistorische symposiumschriften van de ForGe Lettland. Al met al weer het nodige interessante leesvoer.

Joop van Heeswijk